

Antiquae Lectionis Tomus ...

Bipartitus, In Qvo L. Vetera Monvmenta, Nvnquam Visa, Pavcvlis Exceptis -
Quorum Catalogum versa pagina indicat

Canisius, Heinrich

Ingolstadii, 1604

5. Halitgatij Episcopi Cameracensis devitiis & virtutibus & ordine
pœnitentium li. v.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-64177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-64177)

HALITGARII

EPISCOPI

CAMERACENSIS

DE VITIIS ET VIRTUTIBVS,

Et ordine Penitentium

LIBRI V.

AD

EBONEM

ARCHIEPISCOPVM

RHEMENSEM.

Nunc primum ex M. S. membranis

Monasterii celeberrimi S.

Galliediti.

62): (27)

53

Ec 2 DE

MJSJ
m. 27
SIV
27

DE HALITGARIO ET EBBONE.

DE Halitgario hæc Epitome Biblioth. Gesne. *Halitgarii Episcopi quinque libri pœnitentiales ad Ebonem Episcopum manuscripti existant in Bibliotheca Tigurina.* Nos operis huius exemplar nacti sumus ex Bibliotheca S. Galli, beneficio & concessu Reuerendissimi Patris & Illustrissimi Principis BERNARDI Monasterii S. Galli Abbatis doctissimi; nõ sine opera & studio R. P. Iodoci Metzleri, eiusdem Monasterii Professi, & SS. Canonum Doctoris. Fuit Halitgarius Episcopus Cameracensis. floruit sub Ludouico Pio Imperatore, de quo hæc incertus Auctor editus à Pithæo in vita eiusdem Imperatoris: *Ipso tempore Halitgarius Cameracensis Episcopus, & Aufridus Nonantula Monasterii*

rii

rii Abbas, à transmarinis partibus redeuntes, humanissimè se susceptos à Michaelè retulerunt. Cum Ebone, seu vt alii scribunt, Ebbone, Archiepiscopo Rhemensi in Daniam gentium illarum conuersioni operam nauaturus concessit. Testis Adamus Bremensis in suo Chronico his verbis: In diebus illis (Anno Domini 823.) scribitur, quod Ebo Rhemensis, cum de salute gentium religionis studio ferueret, legationem ad gentes cum Halitgario suscepit à Paschali Papa, quã postea noster Ansgarius, diuina opitulante gratia, feliciter peregit: Et quidem solus, si fides habenda Krantzio libro 1. Metropoleos cap. 27. Cum Ebo seculi rebus implicitus, in Francia districtus teneretur. Ipsum tamè Ebonem in Daniam quoque peruenisse, multosque Danorum Christianæ fidei præceptis imbuisse apud Aim. lib. 4. cap. 3. moinum proditum est: cum enim agit Auctor de filiorum Godefredi ad Ludouicum Imperatorum aduentu, & in patriam regressu, sic scribit: Cum quibus Ebbo Rhemorum Archiepiscopus, qui consilio Imperatoris & auctoritate Romani Pontificis predicandi gratia ad terminos Danorum accesserat estate præterita, &

Ee 3 mul-

MSJ
 m. 27
 SIV
 27

multos ex eis ad fidē venientes baptizauerat, regressus est. Hanc Ebonis in suscepto munere inconstantiam notat quoque Adamus in sua historia. In adiutorium etiam Prædicationis datus est ei (Ansgario) Ebo Rhemensis Archiepiscopus, de quo & antea diximus. Hic seu fatigatione itineris, seu corporis debilitate impeditus, siue potius occupatiōe sæculi delectatus, vicarium pro se dedit Ansgario nepotem Gaudbertum. Quem ipsi ambo consecrantes Episcopum vocauerunt eum Simonem, eumq; diuina gratia commendatum in Sueoniam miserunt. Eadem ferè iisdem verbis Krantzius in Metro-

Trithem.
lib. 3. de
vir. illust.
ord. S. Be-
nedicti.
cap. 191.

poli cap. 32. Ex his certò liquet Ebbonem, cui Halitgarius suos libros inscripsit, fuisse Archiepiscopum Rhensem; ideoq; & nos in titulo Rhemensem nominauimus: cum codex m. s. tantum Archiepiscopum sine additamento vocet. Quod monere volui, ne quis falsò imaginaretur sibi hunc Ebbonem Archiepiscopum Senonensem, quem & Elbonem nominat Trithemius, & hæc de illo habet: *Elbo Archiepiscopus Senonensis post beatum Guericum, qui sancto Vulframmo successit, vir sanctissima conuersationis, multis &*

223
in vita & post mortem claruit virtutibus: qui
orbatus parentibus, à quibus hereditatem am-
plissimam relictam sibi contemnens, in mona-
sterio sancti Petri Senonis Monachus factus
est. Cuius loci postmodum Abbas factus, inde
ad Pontificatum electus est. Claruit anno Do-
mini 740. Hæc Trithem.

PLURA DE EBONE AR-
CHIEPISCOPO RHEMENSIS, CUIVS

rogatu hos quinq. libros Halitgarus conferi-
psit, eidemq. dedicauit.

VNVS ex præcipuis Auctoribus fuit,
quorum factione Ludouicus Impera-
tor de Imperio deiectus est Anno Do-
mini 833. de quo plura Theganus, quæ
consule, si lubet. Ludouico in Imperium restituo,
Episcopatu celsit Anno Domini 835. siue vo-
lens siue nolens, non enim immeritò metuebat si-
bi à Ludouico, in cuius offensam adeò grauiter
ceciderat. Quo autem Episcopatu suo priuatus
sefe cõtulerit, accipe ex Krantziolib. 1. Metrop.
cap. 30. Ebo pridem Archiepiscopus Rhemen-
sis

N. J. S. V.
m. 118
SIV
27

sis in Gallis, cum esset cōspirationis in Impera-
 torem Ludouicum non ignarus, repositusq; esset
 in plenam potestatem administrandi imperii
 & regni Ludouicus, quòd male sibi timeret ab
 Imperatore, nō putauit expectandum, sed per-
 uenit ad D. Ansgarium in Ecclesiā Hambur-
 gensem, cum quo sibi pridem fuisset delegatum
 legationis in gentes Danorum ministerium.
 Amplexus est virum primum Ansgarius,
 quod magno culmine deiectum videret, mise-
 ratus est peregrinationem eius, & prouenit, ut
 Ecclesia Hildesemensis illa tempestate viduata
 careret Episcopo. Patiente Imperatore, qui tū
 imprimis ad statuendos Episcopos erat implo-
 randus, in Ecclesiam illam est assumptus ordi-
 ne quartus. Longè illum sibi esse voluit Impera-
 tor, & potuit sine inuidia in gente nouella ma-
 gno suo periculo sustineri, simul ut legationi sibi
 creditæ propior esset, transiturus ex constituto
 ad predicandum in Borealibus Christi Euan-
 gelium; quod utrū opere impleuerit cum Ans-
 gario, vel sine illo peregrinatus, annales non cō-
 memorant: sed Episcopum esse factum Hildese-
 men-

menſem; inter omnes conſtat; in qua ſede duodecim ille annos permansit, ſuſtinente ac defendente Ludouico Rege Imperatoris filio, qui à patre regnum Germania ſuſcepit. Magna fuit inter Anſgarium & Ebonem ex antiquo familiaritas, quod dono Ebonis de Eccleſia Rheimenſi venerandas Reliquias ſanctorum Sixti & Simnitii Episcoporum acceperit, quas in Hamburgum contulit: & poſt inde à Danis fugatus, trãſportauit ſecum in Ramſolam ultra Albim: locum quidem Verdenſis parochia, ſed qui etiam propter memoriam Diui Anſgarri ubi diu commorantis, Bremeniſi Diœceſi reputatur, ibiq; ſeruantur in hodiernum. Hæc Krantzius.

Cæterum, qualis qualis demum Ebbo in Ludouicum Imperatorem fuerit; gregis ſui & ſacerdotalis dignitatis, honeſtatiſque amantem fuiſſe Antiftitem, vel Epiftola eius ad Halitgarium abundè docet, qua tam enixè poſtulat, vt pœnitentiæ rationem & ordinem ex ſanctis Patribus, Cõciliis & Canonibus in ſcripta referat, bonoque publico diuulget. Quod Halitgarius ſegniùs non præſtitit, quàm ille imperauit; nec mala methodo; cùm enim pœnitentia agenda ſit propter

F f com

N. J. S. J. J.
m. 114
S. IV
27

commissa crimina, rectè libro primo de octo
 præcipuis & capitalibus vitiis, eorumque reme-
 diis: Secundo autem libro de virtutibus differit.
 Tertio pœnitentium ordinem & rationem ge-
 neratim exsequitur. Quarto demùm & quinto
 de pœnitentia Laicorum & Clericorum agit.
 Exstant eiusdem argumenti alia opuscula: vt
Pœnitentiale Romanum: De remediis pecca-
torum venerabilis Bedæ Presbyteri: Pœniten-
tium liber Rabani Mauri Moguntinensis
Archiepiscopi. Canones pœnitentiales Asteno-
 sis, & alia, quæ notis illustrata, & in vnum volu-
 men colligata, in publicum dedit iam dudum ce-
 leberrimus ille & eruditissimus Archiepiscopus
 Tarraconensis Antonius Augustinus. Ex qui-
 bus nostro Halitgario non parum lucis acce-
 det, si quis illa cum his Halitgarianis
 studiosè conferre

volet.

IN

IN NOMINE DOMINI, RE-
VERENDISSIMO IN CHRISTO FRA-
triac Filio Halugario Episcopo, Ebo indignus
Episcopus salucom.

NON dubito tua notum esse charitati, quanta nobis Ec-
clesiastica disciplina, quantisque nostrorum necessitati-
bus subditorum, & insuper mundialium oppressionibus,
quibus quotidie agitatur, cura constringat. Idcirco, vt
tecum contuli, ex Patrum dictis, Canonum quoque sen-
tentis, ad opus confacerdotum nostrorum excerpere poenitentialem
minime valui. quia animus, dum diuiditur per multa, fit minor ad sin-
gula. Et hoc est, quod hac in re, me valde sollicitat, quod ita confusa
sunt iudicia poenitentium in presbyterorum nostrorum opusculis, at-
que ita diuersa, & inter se discrepantia, & nullius auctoritate suffulta,
vt vix propter dissonantiam possint discerni. Vnde fit, vt concurren-
tes ad remedium poenitentiae, tam pro librorum confusione, quam
etiam pro ingenii tarditate, nullatenus eis valeant subuenire. Qua-
propter, charissime frater, noli te ipsum nobis negare, qui semper in
diuinis ardenti animo disciplinis, ac solerti cura scripturarum medi-
tationibus, perfectissimo otio floruisti. Arripe quae so sine excusationis
verbo huius sarcinae pondus, a me quidem tibi impositum, sed a Do-
mino, cuius onus leue est, leuigandum. Noli timere, neque formides
huius operis magnitudinem, sed fidenter accede. quia adert tibi, qui
dixit: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud. Scis enim optime, paruis
parua sufficere. Nec ad mensam magnatorum, pauperum turbam
posse accedere. Noli tuae deuotionis nobis subtrahere scientiam. Noli
accensam in te sub modio ponere lucernam, sed praecelso eam super-
ponere candelabro, vt luceat omnibus, qui in domo Dei sunt fratri-
bus tuis, & profer nobis veluti scriba doctus, quod accepisti a Domi-
no. adert tibi huius laboris itinere illius gratia, qui duobus discipulis
euntibus, tertium se socium addidit in via, & aperuit illis sensum, vt
sanctas intelligerent scripturas. Spiritus paraclitus, omni veritatis do-

Matt. 11. 30

Psal. 80. 11.

Matt. 5. 13.

Matt. 13.

Luc. 24. 32.

Strina, & perfecta charitatis scientia tua respiciat pectora charissime frater. Vale.

Fuit Romanus Archiep.

DOMINO, ET VENERABILI
Patri in Christo Eboni Archiepiscopo, Haligarius minimus Christi famulus
salutem.

Postquam venerande Pater, directas beatitudinis vestre accepi litteras, quibus me hortari dignati estis, ne mentis acumen inerti, torpentique otio submitterem: sed cognitioni ac meditationi quotidie sacrae Scripturae me vigilanter traderem: & insuper, ex sanctorum Patrum, canonumque sententiis, penitentiale in vno volumine aggregarem. Durum quippe mihi & valde difficile, tremendumque hoc quoque fuit imperium, ut hanc susceperem sarcinam, quam a prudentibus cognosco relictam. Multumque renisus sum voluntati vestrae, non velut procaciter durus, sed propriae infirmitatis admonitus. Hac etenim cura sollicitus necessarium duxi, ut aliquandiu me a scribendi temeritate suspenderem. Sed quia sicut perpendi, iniuncti operis difficultatem, ita & iniungentis auctoritatem; nec volui, nec debui usquequaque resistere: certus, quia imbecillitatem meam multo amplius vestra adiuuaret praecipientis dignitas, quam aggrauaret meae ignorantiae difficultas. Valete.

INCIPIT PRAEFATIO DE
penitentis utilitate.

Praeuis originalia in Baptismatis munere, gratia mediatoris cuncta aboleri veraciter credantur peccata, quia sufficit illa sola spiritalis regeneratio. Attamen cum ventum fuerit ad aetatem, quae praecipuum iam capit, & subdi potest legis imperio: suscipiendum est bellum contra vitia, & gerendum acriter, ne iterum reducat ad damnabilia peccata. Paucissimi autem sunt tantae felicitatis, ut ab ipsa incunte adolescentia, nulla damnabilia peccata committant, vel in flagitiis, vel in facinoribus, vel in homicidiis, vel in nefariae cuiusquam impietatis errore: sed magna spiritus largitate necesse

cessarium est opprimere, quidquid in eis potest, aut potuit carnalis delectatio dominari. Tunc itaque victa vitia deputanda sunt, cum DEVS amore vincuntur, quem nisi DEVS ipse non donat, nec aliter, nisi per mediatorem DEVS, & hominum IESVM CHRISTVM, qui factus est participes mortalitatis nostræ, ut nos participes faceret diuinitatis suæ. Veruntamen in graui iugo, quod positum est super filios ADAM, à die exitus de ventre matris eorum; vsque in diem sepulturæ in matrem omnium, & iam hoc malum miserabiliter reperitur. Ideoque sobrius sumus, atque intelligamus hanc vitam de peccato illo nimis nefario, quod in Paradiso perpetratum est, factam nobis esse pœnalem; totumque, quod nobiscum agitur, non pertinere, nisi ad noui seculi hæreditatem nouam: ut hic pignore accepto, illud, cuius hoc pignus est, suo tempore consequamur, sed quomodo filii DEVS, quandiu mortaliter viuunt, cum morte conflagunt: & sic, spiritu DEVS excitantur: & tanquàm filii DEVS proficiunt ad Dominum: ut etiam spiritu sancto, aggravante corpore corruptibili, tanquam filii hominum, in quibusdam humanis motibus deficiant ad seipsos, & ideo peccent. Interest quidem quantum, neque enim omne peccatum crimen est, sed omne crimen, peccatum est. Sanctorum itaque hominum vitam, qua in hac morte viuunt, sine crimine inueniri posse, sine peccato autem nunquam, ut ait Apostolus: *si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Vnum tamen pro altero consuevit ponere Scriptura. In actione autem pœnitentiæ, ubi tale commissum est crimen, ut is à Christi corpore, qui commisit, separetur, nõ tam consideranda est mensura temporis, quam doloris, cor autem cõteritum, & humiliatum DEVS non spernit. Sanè quia plerunque dolor alterius cordis occultus est alteri, rectè constituuntur tempora pœnitentiæ ab his, qui præsentibus Ecclesiis, ut satisfiat etiam Ecclesiæ, in qua remittuntur peccata. Ergò, cum tanta est plaga peccati, ut medicamēta corporis, & sanguinis Domini sint differenda, auctoritate antislitis debet se quisque ab altario remouere ad agendam pœnitentiã, & eadem auctoritate reconciliari; hoc est enim corpus, & sanguinem Domini indignè accipere, si eo tempore accipiat, quo pœnitentiã debet agere. Nam ipsa pœnitentiã, quãdo digna est causa, ut secundum morem Ecclesiæ agatur, plerunque infirmitate non agitur, quia & pudor, timor est displicendi, dum plus delectat hominem existimatio, quàm iustitia, qua se quisque humiliat pœnitendo. Meminerit ille, quicumque est, quia DEVS superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. *Quid enim*

Ff 3

enim

Ex S. Greg.
M. lib. 21.
Moral. in
cap. 30. Job.
cap. 9.
1. Ioan. 1. 8.

E/sal. 50.

Iacob. 4. 6.

enim est peruersius, quidē infelicius, quā de ipso vulnere, quod latere non potest, non erubescere, & de ligatura plus erubescere? Nemo arbitretur propterea se consilium salubre huius poenitentiae debere contemnere; quia aduertit fortē, nouitque ad altaris sacramenta accedere, quorum non ignorat talia crimina apud seruetinere. Corrigitur enim multi, vt Petrus: multi tolerantur, vt Iudas. Multi nefciuntur, donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordium.

Nos verò quemquam à communione prohibere non possum; quamuis hæc prohibitio nondum sit mortalis, sed medicinalis: nisi aut sponte confessus: aut in aliquo siue seculari; siue ecclesiastico iudicio accusatum atque conuictum. Plerique autem attendunt multos in ipsis honoribus ecclesiasticis, Præpositorum, & ministrorum non congruenter viuere sermonibus, & sacramentis, quæ per eos populis ministrantur. O miseros homines, quibus intuendo Christum obliuiscuntur: qui & tanto antè prædixit, vt legi Dei potius obtemperetur, quā imitandi videantur illi, qui quæ dicunt, non faciunt, & traditorem suum tolerans vsque in finem, etiam ad euangelizandum cum cæteris misit. Aliquis fortè desperatus dicat: Ego iam baptizatus in Christo, à quo omnia peccata præterita mihi dimissa sunt, vilis factus sum nimis iterans vias meas, & canis horribilis oculis DEI conuersus ad vomitum suum. Quo abibo à spiritu eius, & à facie eius quod fugiam? Quò frater, nisi ad eius misericordiam poenitendo, cuius potestatem peccando contempseras. Quidquid enim feceris, quæcunque peccaueris, adhuc in vita es; vnde te omnino auferret, si sanare noller.

Oportet igitur ad poenitentiam accedere cum omni fiducia, & ex fide credere indubitanter, poenitentia aboleri posse peccata, etiam si in ultimo vitæ spiritu commissæ poeniteat, & publica lamētatione peccata pndantur. quia propositum DEI, quo decreuit saluare, quod perierat, stat immobile, & ideo, quia voluntas eius non mutatur, siue emendatione vitæ, si tempus conceditur: siue supplici confessione, si continuo vita exceditur, venia peccatorum fideliter præsumatur ab illo, qui non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur à perditione poenitendo, & saluat^r miseratione DEI viuat. Certissima sunt & fidelissima clauis Ecclesie, quibus quodcūq; in terra soluitur, etiā in cælo solutū pmittitur.

Hæc dicta sunt de publica satisfactione, qua quisque humiliando se, non solum coram DEO, sed etiam coram Ecclesia, quæ habet clauem regni cælorum, in qua fit remissio peccatorum.

Secre-

Secreta quoq; satisfactione solui mortalia crimina non negam²:
mutato prius seculari habitu, & indefesso religionis studio, per vitæ
correctionē, & iugi, imò perpetuo luctu, miserante Deo, ita duntaxat,
vt cōtraria, pro his, quę pœnitet, agat. Quotidiana verò, leuiq; pecca-
ta, sine quibus, hæc vita non ducitur, dominica oratione purgantur,
quorum est dicere; Pater noster qui es in cœlis, & reliqua: Vbi dicitur; *Matth. 6.*
Dimitte nobis debita nostra: quia ipsa eleemosyna est, veniam homi-
ni petenti, ignoscere. Vnde Dominus ait; Date eleemosynam, & om-
nia munda sunt vobis. *Luc. 11. 41*

Multa igitur genera sunt eleemosynarum, quæ cum facimus, ad-
iuuamur, vt dimittantur nostra peccata, sed ea nihil est maius, quàm
(quando) ex corde dimittimus, quod in nos quisq; peccauit.

Sunt autem quædam peccata, quæ putantur leuissima, nisi in
scripturis demonstrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem *Matth. 5. 28*
fratri suo, Fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret? Aut quis
æstimaret, quàm magnum esse peccatū. dies obseruare, menses, & an-
nos, & tempora, sicut obseruant, qui certis diebus, siue mensibus, siue
annis, volunt, vel nolunt aliquid inchoare, nisi Apostolus diceret: *Galat. 4.*
Timo vos, ne sine causa laborauerim in vobis.

Quàm multa sunt alia peccata, siue in loquendo, de rebus, & ne-
gotiis alienis, quæ ad te non pertinent: siue in vano cachinno: siue in
ipsis ecclis, quæ ad necessitatem huius vitæ parantur, in quibus est au-
dior appetitus; siue in vendendis, & emendis rebus: charitatis, & vtili-
tatis vota peruersa.

Sunt & alia huiusmodi peccata, quę fiunt verborum offensio-
nibus, & cogitationū, Iacobo dicente Apostolo: In multis enim offēdi- *Iacob. 3. 21*
mus omnes. Oportet quotidie, crebroq; exoremus ad Dominū, atque
dicamus: Dimitte nobis debita nostra: nec in eo, quod sequitur, mentia- *Matth. 6.*
mur: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: pro quibus etiā sacri-
ficia eleemosynarum, & ieiuniorum pro viribus offerre non cesset.

Pro illis ergo peccatis, quę legis decalogus cōtinet, & de quibus A- *1. Cor. 6. 2*
postolus ait, quę neq; auari, neq; rapaces, neq; adulteri, neq; masculorū
concupitores, &c. quoniā quę talia agunt, regnū Dei non possidebunt.
Illa actio pœnitentiæ subeunda est, in qua maiore in se quisq; seuerita-
tem debeat exercere, vt à seipso iudicatus, non iudicetur à Domino. *1. Cor. 11. 31*
quæ actio pœnitentiæ tunc erit perfecta, & acceptabilis, si ascende-
rit homo aduersum se tribunal mentis suæ, & constituerit se ante fa-
ciem suam, ne hoc ei postea fiat, sicut comminatur Deus peccatori,
atq;

NJSJ
m. 11
SIV
27

atque ita constituto in corde iudicio, adfit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor: deinde sanguis animæ confitentis per lacrimas profluat. Postremò in conscientia sua se indignum iudicet participatione corporis, & sanguinis Domini. Versetur ante oculos imago futuri iudicii, ut, cum alii accedunt ad altare DEI, quo ipse non accedit, cogitet, quàm sit contremiscenda pœna, qua percipientibus aliis vitam æternam, alii in mortem præcipitantur æternam.

Mensuram autem temporis in agenda pœnitentia, idcirco non satis attentè præfigunt canones pro vnoquoque crimine, sed magis in arbitrio antistitis relinquendum statuunt. quia apud DEVM non tam valet mensura temporis, quàm doloris. Nec abstinentia tantum ciborum, sed mortificatio potius vitiorum.

Propter quod tempora pœnitentiæ, fide, & conuersatione pœnitentium adbreuiando præcipiunt, & negligentia protclanda. Exstant tamen pro quibusdam culpis modi pœnitentiæ in canonibus impositi, iuxta quod cæteræ perpendendæ sunt culpæ: cum sit facile per eosdem modos vindictam, & censuram canonum æstimare.

Hanc autem epistolam nemo quidem existimet meam; ne illi paruitate nominis mei vilescat. Sed sciat, à maioribus nostris ex sanctorum sententiis esse collectam: à me quidem excerptam, ne nimia prolixitate negligentibus lectoribus fastidium generaret.

Libellum de vitiis octo principalibus, eorumq; remediis: quem de libris Gregorii, Augustini, necnon Prosperi excerptimus, in capite præponimus, post præfationem hanc, quam excerptimus.

Secundus quidem libellus continet de vita actiua, & contemplatiua pauca capitula, nec nõ & principalium virtutum nomina. Ipsa quidem ex sanctorum Patrum dictis collecta. Quorum nomina cuius sunt sententiæ, in *marginibus posuimus, propter prolixitatem vitandam repetendorum nominum: & ne aliquis inuidus nobis vocaret compilatorem.

Tertius de ordine pœnitentium cum nominibus, vnde sumptus est, conciliorum.

Quartus verò de iudiciis Laicorum.

Quintus de Ordinibus Clericorum; & de regulis, si deuiuerint, ipsorum.

*in m. f.
sunt nomi-
na auctori-
um posita, sed
non citatio-
nes librorum
vel capi-
tulum, quæ a
licubi ad-
iungimus,*

INCIPIUNT CAPITVLA

Libelli primi.

- I. De octo principalibus vitiis, & vnde oriuntur.
- II. De vitio superbia.
- III. De remedio superbia.
- IV. De vitio inanis gloria.
- V. De remedio inanis gloria.
- VI. De vitio inuidia.
- VII. De remedio inuidia.
- VIII. De vitio ira.
- IX. De remedio ira.
- X. De vitio tristitia.
- XI. De remedio tristitia.
- XII. De vitio auaritia.
- XIII. De remedio auaritia.
- XIV. De vitio ventris ingluuia.
- XV. De remedio gula vitii.
- XVI. De vitio luxuria.
- XVII. De remedio luxuria.

INCIPIT LIBER PRIMVS
FELICITER.

De octo principalibus vitiis, & vnde
oriuntur.

CAPVT I.

PARADISI gaudiis, postquam expulsus est genus hu-
manum, * octo criminalia in filios Adæ originaliter domi-
nantur vitia. Quæ nisi per gratiam Saluatoris, ac Baptismi
adulphus Episcopus Aurelianensis Epist. ad Clerum. Enagyri ad Anatolium lib. de octo vitiosis co-
generationib. S. Nilus lib. de octo vitiosis affectionib. & alii. Vide quæ notauimus tom. 1. Antiquæ
lectionis in appendice ad monasticon S. Columbanii. fol. 2.

* Octo prin-
cipalia vi-
tia nune-
rant Theo-

Gg . . . . . rono-

M. J. S. V. J.
m. 118
S. IV
27

Ex Greg. M. in cap. 39. Iob lib. 31. Moral. cap. 17. hec desumpta sunt.

renouationis minimè abolenda credamus. Vnde beatus Gregorius in expositione Iob loquitur. Vitia quippe tentantia, quæ inuisibili contra nos prælio & repugnanti super se superbiæ militant: alia more Ducum præeunt; alia more exercitus subsequuntur.

Ipsa namque vitiorum regina superbia, cum deuictum plene cor ceperit, mox illud septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus deuastrandum tradit. quos videlicet duces exercitus sequitur. quia ex eis proculdubio importuna vitiorum multitudines oriuntur. Quod melius ostendimus, si ipsos duces, atque exercitus, vt possumus, enumerando proferamus.

Radix quippe cuncti mali superbia est: de qua, Scriptura attestante, dicitur: Initium omnis peccati superbia. De hac quoque virulenta radice, VII. principalia vitia proferuntur: scilicet, Inanis gloria, Inuidia, Ira, Tristitia, Auaritia, Ventris ingluuies, Luxuria. Nam quia his septem superbiæ vitiis nos captos doluit, idcirco redemptor noster ad spiritualis liberationis prælium, spiritu septiformis gratiæ plenus venit. Sed habent contra nos hæc singula exercitum suum.

Nam de inani gloria hæc oriuntur: Inobedientia, Iactantia, Hypocrisis, Contentiones, Pertinaciæ, Discordiæ, & nouitatum præsumptiones.

De Inuidia nascitur: Odium, Sufurratio, Detractatio, Exultatio in aduersis proximi; Afflictio autem in prosperis.

De Ira proferuntur: Rixa, Tumor mentis, Contumeliæ, Clamor, Indignatio, Blasphemix.

De Tristitia nascitur: Malitia, Rancor, Pusillanimitas, Desperatio, Torpor circa præcepta, Vagatio mentis erga illicita.

De Auaritia oriuntur: Proditio, Fraus, Fallacia, Periuria, Inquietudo. Et contra misericordiam Obdurationes cordis.

De ventris ingluuie propagatur: Inepta lætitia, Scurrilitas, Immunditia, Multiloquium, Hebetudo sensus circa intelligentiam.

De Luxuria generatur: Cæcitas mentis, Inconsideratio, Inconstantia, Præcipitatio, Amor sui, Odium DEI, Affectus præsentis sæculi, Horror autem, vel desperatio futuri.

Quia ergo septem principalia vitia tantam de se vitiorum multitudinem proferunt: cum ad cor veniunt, quasi subsequenti exercitus cateruas trahunt. Ex quibus videlicet VII. quinque spiritalia, duoque carnalia sunt. Sed vnumquodque eorum tanta sibi cognatione iungitur, vt non nisi vnum de altero proferatur. Prima namque superbia

perbia soboles inanis est gloria. quæ dum oppressam mentem corrumpit, mox inuidiam gignit. Quia nimirum dum vani nominis potentiam appetit, ne quis hanc alius adipisci valeat, tabescit.

Invidia quoque Iram generat. Quia quanto interno lioris vulneranimus sauciatur, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur. Et quia quasi dolens membrum tangitur, idcirco oppositæ actionis manus velut grauius pressa sentitur.

Ex Ira quoque Tristitia oritur: Quia turbata mens, quo in ordine concutitur, eo addicendo confundit. Et cum dulcedinem tranquillitatis amiserit, nihil hanc nisi ex perturbatione subsequens morosior pascit.

Tristitia quoque ad Auaritiam dirigitur: Quia dum confusum cor bonum latitiæ intus amiserit, vnde consolari debeat, foris querit. Et tanto magis exteriora bona adipisci desiderat, quanto gaudium non habet, ad quod intrinsecus recurrat.

Posthæc verò duo carnalia vitia, id est, ventris ingluuies, & luxuria superflua. Sed cunctis liquet, quod de ventris ingluuie luxuria nascitur, dum in ipsa distributione membrorum ventri genitalia a subnixa videantur. Vnde dum vnum inordinate reficitur, aliud procul dubio ad contumelias excitatur.

a S. Greg. subnexa.

MS. S. IV. 27

Benè autem duces exhortari dicti sunt; exercitus vlulare. quia prima vitia deceptæ menti quasi sub quadam ratione se inserunt; sed innumera, quæ sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt.

b Hucusq. ex S. Greg. M.

De vitio superbia.
CAPVT II.

Consideremus ergò, quæ causæ præcedant, quas vitia subsequantur. Ait enim Prosper: Quod, vt credibilius videatur, Scriptura diuina consulta respondeat. Vnde quæ sita protulit, dicens: Initium omnis peccati superbia. Non, alicuius, sed omnis peccati. d quomodo non solum peccatum est ipsa? sed etiam nullum peccatum fieri potest, aut potuit, vel poterit sine ipsa. Siquidem nihil aliud omne peccatum, nisi DEI contemptus est, quo eius præcepta calcantur. Denique ipse diabolus inuentor superbiæ, per ipsam de cœlestibus corruit, quem DEVS fecerat sine vilo peccato. Et hæc est omnium malorum causa. Hinc est, quod idem primus homo, superbi spiritus cla-

c Prosper lib. 3, de vita contemplatiua, cap. 2, Eccl. 10. d Prosper quoniam n. p. est ipsa, sed e.

Gg 2 tione

Rom. 5.
a hucusque
ex Prosp.
libro 3. de
vita contempl. c. 2. Greg. eff. in m. f. margine Greg. qui tamen longè aliter de superbia libro
34. Moral. in Job. cap. 18.

tione corruptus, omnem posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitate corruptionis, ac mortalitatis addidit. De quo dicit Apostolus: Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiuit. Superba voluntas, facit Dei præcepta contemni, & ex angelis demones facit.

Luc. 18. 14.
Eccl. 10. 9.
Prou. 16. 18
Psal. 137. 6.
Job 4. 125.

Quapropter audiant superbi: quia sunt omnia transitoria, quæ ambiuntur, & æterna, quæ perduntur. Et illud: Omnis qui se exaltat, humiliabitur. Et iterum: Quid superbit terra, & cinis? Et illud: Ante ruinam, exaltabitur spiritus. Et: DEVS alta à longè cognoscit. De eorum quoque capite diabolo scriptum est: Ipse est rex super omnes filios superbiæ.

b sequètia
ex Prosp.
in lib. 3. vi-
te con-
templ. c. 8.

Iam nunc videamus, quibus indicis possit superbia deprehendi. Vnde, paulò post sequitur: Habitus quoque & in celsus pedum superbos ostendunt: quorum erecta ceruix, facies torua, truces oculi, & sermo terribilis, nudam superbiam clamant; humana iura, diuinæq; confundunt: honoribus intumescunt, aliena rapiunt, & seipos superbiæ corrupti morbo non capiunt. Est enim & occulta superbia, quæ proficientes aliquantulum occultè captiuat: quos in profundum malorum fraudulèta dominatione præcipitat: & ne vnquam possint exsurgere, iugiter calcat. Inde est, quod hi, quos superbiæ mentis tabes purulenta corruerit, seniorum suorum non obseruant imperata, sed iudicant. De suis negligentis obiurgati, aut rebellant, aut murmurât, de loco superiori deceptant, præferri se melioribus affectant, suas sententias procaciter iactant, non seruant in obsequio reuerentiam. Hæc sunt superbiæ tumoris indicia: quibus DEVS offenditur: & his malis diabolus pastus exultate.

c Prosp. e-
mergere.

d Prosp.
discipul.

e Hucusq;
ex Prosp.

Greg. l. 23.
Moral. in
Job. cap. 7.
Luc. 18. 14.
Prou. 15. 33.
Esa. 66. 2.
Psal. 137. 6.
Simile qd
S. Greg. l.
32. Moral.
116. c. 7.

De remedio superbiæ.

CAPVT III.

Humilitas virtutum omnium mater, penitus conterit superbiam, quemadmodum scriptura testatur: Omnis qui se humiliat, exaltabitur. Et: Gloriam præcedit humilitas. Et iterum: Ad quem respiciam, nisi ad humilem, & quietum, & trementem sermones meos. Et: DEVS humilia respicit. Vnde Gregorius inquit: Dicatur ergo humilibus, quia dum se deiciunt, ad DEI similitudinem ascendunt. Et: quid humi-

humilitate sublimius? quæ dum se in ima deprimat, auctori suo manenti super summa coniungitur. Est tamen aliud, quod in eis debeat caute pensari. quia sæpè quidam humilitatis decipiuntur specie. Quidam verò elationis suæ ignorantia falluntur: idcirco oportet omnes sollicitos esse, ut maculæ superbiæ imbribus lacrimarum deleantur, & contritio cordis, & humilis spiritus, omnem fomitem vitiorum excludat & qui proximis læsionem intulit, veniæ satisfactione reconciliet, rapinam pauperum misericordia largitatis diluat: eisque quibus iniuste abstulit, si quid potest, misericorditer reddat: & insuper elemosinarum fructus minimè negligat: aliisque bonis operibus vitam suam corrigendo apud Domini misericordiam studiosè perquirat: sicut scriptum est; Miserece animæ tuæ placens DEO. Idcirco temporis mensuram in agenda penitentia pro vnoquoque crimine non præfigunt canones, sed magis in arbitrio antistitis relinquendum statuunt. Quia apud Dominum non tam valet mensura temporis, quàm doloris, nec abstinentia tantum ciborum, quàm mortificatio vitiorum.

De vitio inanis gloria.

CAPVT IV.

Inanis namq; gloria deuietum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Debes maiora appetere, ut qua potestate volueris multos excedere, eò etiam valeas & pluribus prodesse. Sed scriptura è contra signum vanitatis ostendit dicens:

Est enim vanitas inflata quædam circa delectationes varias animi languentis affectio, potiendi honoris auida simul & nefcia, morbo excellentiæ inanis afflata, caua, morbida, turbulenta, animorum leuium domina, malè fundatis omnibus blanda; repugnantibus fumea, capiendis seductoria, captis inuicta simulatio quædam virtutum, appetitio dignitatum, dulcis miseris, amara perfectis: cui seruiunt tumidi: sub qua iacent elati: qui se de operibus, quorum sibi consci non sunt, turpiter iactant, qui se ab omnibus prædicari per nefas affectant. Qui sanctos viros sui deprecatione depreciant. His, & similibus delinuitos vanitas premit, nec eos morbum suum sentire, aut ad medicum venire permittit. Et quid est, ad medicum venire, nisi infirmum suas infirmitates cognoscere? tantumq; eos ardor humanæ laudis inflammat, ut laboriosa opera, quæ populus admiretur, & quibus fama diffunditur, sine labore suscipiant, & libenter exerceant. Inde est, quod

Gg 3.

Greg.
Prosp.
a Hæc ex
Prosp lib.
3. vita cõ
templat.
cap 10.
b Prosp. a-
nima vi-
tiorum, fo-
mes carna-
lium dele-
ctationum,
labes mo-
rum, ap-
petitio d.
c Prosp. sub
compara-
tione.

M. J. S. J.
m. 27
S IV
27

iciunare, abstinere, vigilare, ecclesiam frequentare, vel psallere, cum
 * Hucusq. hęc omnia sine labore non faciant, etiam cum delectatione faciunt,
 ex Prosp. * vt ab hominibus, quibus placere, non Deo, desiderant, videantur.
 Matt. 6, 16. Vnde Veritas ait: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

De remedio inanis gloria.

CAPVT V.

1. Cor. 4, 7. **A**postolica sententia in medio est proferenda, qua dicitur: Quid
 enim habes, quod non accepisti: et si accepisti, vt quid gloriaris,
 quasi nõ accepisti? Huius enim morbi est medicina salutis, recordatio
 diuinę bonitatis, per quã omnia bona nobis collata sunt, quę habere
 videmur. Etiã & perpetua ipsius DEI caritas. in cuius laudẽ omnia agere
 debemus, quidquid boni in hoc seculo operemur: & magis desiderare,
 à Deo laudari in die retributionis æternę, q̄ ab homine mortali quo-
 libet, in huius transitorie vitę. Hoc quoq; inanis gloria vitium, vt iam
 diximus, lacrimarum fletibus est abolendum, cum ceterorum actibus
 honorũ operum. Quia in cunctis, quę agimus, necesse est, vt conside-
 ratio propria infirmitatis deprimat: ne hęc ante occulti arbitri ocu-
 los tumor vanę laudis exstinguat.

De vitio Inuidia.

CAPVT VI.

Gregor. **I**nuidia quoq; deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum
 dicit: In quo illo, vel illo minor es? cur ergo eis vel æqualis, vel supe-
 rior non es? quanta vales, quę illi non valent? Non ergo tibi, vt supe-
 riores esse, aut etiam æquales debent. * Apostolica aduersus hos cla-
 mat sententia: Inuidia siquidem diaboli mors intrauit in orbem ter-
 rarum.

Sap. 2, 24.
 citat S.
 Greg. lib. 5.
 Moral. lob
 c. 31, de in-
 uidia pul-
 cherrimè
 differens.
 Prosper.
 * Hęc ex
 Prosp. lib.
 1. vit. cont.
 c. 5.

* Inuidus certè, qui alienum bonum, suum facit inuidendo sup-
 pliciu: nulla videtur ad inuidendũ concupiscentia prouocari, sed tan-
 tum superbię morbo vexari: quo sibi iugiter ingemisit meliorem, cui
 inuidet, anteferri. Ac per hoc sequitur diuinum munus in homine: cũ
 potius amari homo debeat pro sui meriti sanctitate. Tantos enim in-
 uidus habet iusta pœna tortores, quantos inuidiosus habuerit lauda-
 tores. Nihil infelicius potest esse inuidia: quę alienis torquetur bonis.
 Vnde igitur bonus proficit, inde inuidus contabescit. Inuidia sensum
 mordet, pectus vrit, mētem affligit. Qui autem inuidet, diabolo simi-
 lis est: qui per inuidiam hominem de Paradisi felicitate deiecit.

Quant

Quantum eis bonum corrumpat inuidia miserabiliter est in- ^{Prosper;}
tuendum. cum quidquid boni fieri, vel dici à sanctis audierint, vel om-
nino non credunt: aut res benè gestas in malum malè interpretando
conuertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama iactauerit, sta-
tim tanquam si ipsi viderint, credunt.

Et dum liuorem à corde non proiciunt, ad apertas operum ne- ^{Gregori;}
quitias deuoluuntur. quia à se incipit omnis tractatus malus, & prius-
quam noceat alteri, ipsi sibi parat exitium. Namque ex hoc vitio ori-
untur homicidia. Nisi enim Cain inuidisset, acceptam fratris hosti-
am, minimè peruenisset ad extinguendam vitam.

De remedio inuidiæ.

CAPVT VII.

Apostolus terribiliter comminatur, dicens: Qui odit fratrem su- ^{1. Ioh. 3, 15}
um, homicida est: & qui inuidet fratri suo, in tenebris est, & in
tenebris ambulat. Vnde si huic vitio valenter resistere cupimus, cari-
tatem Deo exhibeamus, & proximo, de corde puro, & conscientia
bona, & fide non ficta: & facile peccato resistimus, si bonis omnibus
abundamus: seculi blandimenta contemnimus: & omnia, quæ diffici-
lia sunt humanæ fragilitati, vel aspera, etiam cum dilectione perfici-
mus, si hæc præcepta dilectionis custodimus.

Attamen ordinem dilectionis illi peruertunt, nec modum dili- ^{Gregori;}
gendi custodiunt: qui aut mundum, qui contemnendus est, diligunt:
aut corpora sua minus diligenda, diligunt: aut proximos non sicut se
ipsos: aut Deum plus quam seipsum forte non diligunt. Proximos au-
tem tunc diligimus sicut nos, si non propter aliquas utilitates nostras,
non propter sperata beneficia, vel accepta: sed propter hoc tantum,
quod sunt naturæ nostræ participes, diligamus. Quapropter hæc est
proximi tota dilectio, vt bonum, quod tibi conferri vis, velis & pro-
ximo. Potest itaq; homo, alterius bonum, suum facere, dum amat in
alio, quod ipse non facit.

Hinc ergo pensent inuidi, caritas quantæ virtutis est: quæ alieni la- ^{Gregori;}
boris opera nostra sine labore facit. Dicendum itaque est inuidis;
quia dum se à liuore minimè custodiunt, in antiquam versuti ho-
stis nequitiam demerguntur. Igitur summo perè est vigilandū, vt hoc
vitium radicitus à cordibus citius euellatur, ac bonis operibus, vt præ-
scriptum est, cum consilio tamen sacerdotis emundetur, & quotidie
pro

MS
S IV
27

pro illo exoret, quem oderat, ei que officia caritatis exhibeat, ac necessitatibus, si valuerit, frequenter subueniat, cui, cum non amavit, minus diligendo exhibuit.

De vitio ira.

CAPVT VIII.

Greg.

IRa etiam deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicitur quæ erga te aguntur, æquanimiter ferri non possunt: hæc imò patienter tolerare, peccatum est. quia si non eis cum magna exasperatione resistitur, contra te deinceps, sine mensura cumulantur.

Ephes. 4.

Apostolica contra hæc respondet sententia: Sol non occidat super iracundiam vestram. Vnde, & veritas dicit; Quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Et: si non dimiseritis vnusquisque fratris suo, de cordibus vestris, nec Pater vester cœlestis dimittet vobis delicta vestra. Nam si irasci fas non est, aut dicere racha, aut fatue: multo minus est licitum, tenere aliquid animo, vt in odium indignatio conuertatur. Est enim ira, mentis furor: quæ si in corde infigitur, omnem eximit prouidentiam ab eo, facti: nec iudicium rectæ discretionis inquirere; nec honestæ contemplationis virtutem, nec consilii poterit habere maturitatem. Sed omnia per præcipitium quoddam facere videtur. Ex qua nascitur homicidium.

Mar. 18. 35

Mat. 5.

Greg.

Dicendum quippe est impatientibus: quia dum frenare spiritum negligunt, per multa etiam, quæ non appetunt, iniquitatum abrupta rapiuntur. Quia videlicet mentem impellit furor, quod non trahit desiderium, & agit commota, velut nesciens, vnde possit doleat, sciens. Per hoc quoque impatientiæ vitium plerumque mentem arrogantia culpa transigit. quia dum despici in mundo hoc quisque non patitur; bona, si qua bona sibi occulta sunt, ostendere conatur, ac per impatientiam, vsque ad arrogantiam deducitur.

De remedio ira.

CAPVT IX.

Patientia namque furorem, omneque iræ vitium cum recordatione mandatorum DEI superare noscitur: cum virtutum omnium mater CARITAS ad memoriam reuocatur. quia impatientiæ vitium minimè oritur, nisi virtutum mater CARITAS amputetur. Scriptum quippe est, caritas, patiens est. Igitur cum minimè est patiens, caritas in eo non est.

Greg.

Per hoc quoque iræ vitium, ipsa virtutum nutrix, doctrina dissipatur.

spatur. Vnde scriptum est: Doctrina viri, per patientiam noscitur. Tanto ergo quisque minus ostenditur doctus, quanto minus conuincitur patiens. Scriptum est enim; Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Vnde veritas, electis suis dicit: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Custodem igitur conditionis nostrae patientiam, Dominus esse monstravit: qui in ipsa nos possidere nosmetipsos docuit. Vnde & alibi dicit: Diligite inimicos vestros: benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Virtus itaque est coram hominibus, aduersarios tolerare. Sed virtus coram Deo, diligere. Et Paulus Apostolus, possidere patientiam monuit, cum discipulis hoc praeceptum monendo instituit: Omnis, inquit amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia, tollatur a vobis, cum omni malitia. Quia nimirum frustra indignatio, & clamor, & blasphemia, ab exterioribus tollitur: si in interioribus vitiorum mater malitia dominatur. Admonendi sunt igitur patientes, ut cor post victoriam muniant, ne hostis callidus eo in deceptione postmodum maiori exultatione gaudeat, quod illa dudum contra rigida colla victorum calcat: Quisquis hoc vitio irae diu tabefactus deperit, oportet ut ei rehumiliando satisfaciatur, cui iratus exstitit, ne coram Deo reus iudicetur: qui non aliter nostra delet facinora: si fratrum a cordibus nostris penitus non amputentur delicta.

De vitio Tristitia.

CAPVT X.

Tristitia quoque deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Quo habes, vnde gaudeas, cum tanta mala de proximis portas? perpende cum quo mœrore omnes intuenti sunt, qui in tanto, contra te, amaritudinis felle vertuntur. Apostolica aduersus hæc dicit sententia: Quis nos separabit a caritate Christi? Tribulatio, an angustia? & reliqua. Sunt quippe duo genera tristitia: Vnum salutarium: aliud verò pestiferum. Tristitia salutaris est, quando animus ex delictorum recordatione contristatur, ut confessionem, & poenitentiam agere quaerat, & conuertit ad Deum se, toto corde desiderat. Alia igitur huius mundi est tristitia, quæ mortem operatur animæ, nihilque in bono operis desiderio valet perficere; quæ perturbat animum, & sæpè mittit in desperationem, ac futurorum spem abstra-

Hh hit

M. J. S. J.
m. h. h.
S. IV
27

Greg.

Rom. 8. 39.

2. Cor. 7. 10

hit bonorum: cui etiam hoc patienti vitium vita præfens nulla est delectatio.

De remedio tristitia.

CAPVT. XI.

Speratur namque hoc nefas spiritali læticia, & spe futurorum, & consolatione Scripturarum, vel fraterno in spiritali iucunditate, colloquio: vel cum ad mentem reducitur, quam parua sint, que videntur: sicut scriptum est. Quæ enim videntur temporalia sunt. Vnde Ecclesiastes dicit: cuncta subiacent vanitati, & omnia pergunt ad vnum locum, quia de terra facta sunt, & in terram pariter reuertentur. quæ autem non videntur, æterna sunt.

2. Cor. 4. 18
Eccle. 3. 19.

Gregor.

Hæc verò, & his similia loquentes, ac cogitantes, nihil est aliud, quæ vitii omnibus repudiū dare, & omne genus tristitiæ amputare. Ab his ergò tristibus malis ascendendum est ad illa sublimia, quibus proficientium mentes, in spem promerendæ beatitudinis assurgunt: abdicatisq; terrenis, & cœlestia concupiscunt, vbi Deus videbitur in secula feculorū. Sed quicumq; hoc vitio carere desiderat, orationibus frequenter insistat: mortem animæ quotidie ante oculos ponat. Et quia omnis caro scœnū est, recognoscat: misericordiam, & bonitatē DEI erga omnes sperantes in se, cum magna consideratione, aut per se meditando, aut ab aliis audiendo, ex toto animo considerare non negligat. Pauperibus, & peregrinis, viduis, ac pupillis, nec non infirmis, & sospitibus, si quid valet, misericorditer tribuat, & in caterorum bonorum operibus non deficiat.

De vitio Auaritia.

CAPVT XII.

Gregor.

Auaritia quoq; deiectum animum, quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Valdè sine culpa est, quod quædam habenda concupiscis, quia multiplicare non appetis, sed egere pertimescis: & quod malè alius retinet, ipse melius expendis.

1. Cor. 6. 10.

Eccle. 5. 9.

Eccle. 5. 12.

Eccle. 10. 9.

Eccle. 10. 17.

Apostolica contra hæc clamat sententia: quod neque avari, neque rapaces, regnum DEI possidebunt. Vnde & Salomon dicit: Avarus non implebitur pecunia: & qui amat diuitias, fructus non capiet ex eis. Et iterum: Diuitiæ conseruatæ in malum domini sui. Pereunt enim in afflictione pessima. Et paulò post dicit: Avaro autem nihil est scelestius: nihilq; iniquius, quam amare pecuniam. Et iterum: cum enim moritur homo, hæreditabit serpentes, & bestias, & vermes. Vnde &

de & Dominus ait: Facilius est enim camelum per foramē acus transire, quā diuitem intrare in regnum cœlorum. Et iterum: Væ, vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Et alibi: Non potestis seruire & Mammonæ. Vnde Apostolus discipulo de diuitibus dicit: Diuitibus huius sæculi præcipe, non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum. Est namque auaritia, nimia diuitiarum adquirendi, habendi, vel tenendi cupiditas. Vnde Gregorius dicit: Auaritia enim non solum pecuniæ est, sed etiam altitudinis. Quæ pestis infatigabilis est, sicut morbus hydropici: quia in bibendo non sitim exstinguit, sed potando succrescit: sic auaritia, quanto magis habet, tanto plus desiderat. Et, dum modus non est in habendo, modus illi non erit in desiderando. Ex qua oriuntur inuidiæ, furta, latrocinia, homicidium, & reliqua.

De remedio Auaritiæ.
CAPVT XIII.

Dominus enim cuidam quærenti, quid faceret, vt vitam possideret æternam, respondit: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo. Et alibi: Si verè diuites esse cupitis, veras diuitias amate: Discant igitur diuites, quia diuitias, quas conspiciunt, tenere nequaquam possunt. Et idèò misericorditer tribuant, vnde sibi superflue hæere conspiciunt, quia hilarem datorem diligit **D**eus. Admonendi sunt etiam, qui iam sua misericorditer tribuunt, vt sollicitè custodire studeant: ne, cum commissa peccata eleemosynis redimunt, adhuc redimenda committant. Ne venalem **D**EI iustitiam æstiment: si, cum curant pro peccatis nummos tribuere, arbitrentur se posse inultè peccare. Plus namque est anima, quàm esca: & corpus, plus, quàm vestimentum. Qui ergo escam, atque vestimentum pauperibus largitur, sed tamen anima, vel corpus iniquitate polluitur: quod minus est iustitiæ, obtulit, & quod maius est, culpæ: sua enim dedit **D**E^o, & se diabolo.

Iterum admonendi sunt, qui aliena rapere intendunt. Audiant, quod scriptum est: Væ ei, qui multiplicat non sua. Profectò enim quia augere opes ambit, vitare periculum negligit. Quoniam radix omnium malorum est cupiditas.

Vnde quærendum est, si initium omnis peccati superbia dicitur, quare radix omnium malorum cupiditas affirmetur. Sanè, quia cupiditas, atque superbia in tantum, vnum est malum, vt nec superbus sine cupiditate.

Hh 2

Mar. 19. 24
Luc. 6. 24
Mar. 6. 24
1 Tim. 6. 17

Greg.

Mar. 10. 23

Gregor.

2. Cor. 9. 7

Hab. 2. 6

1. Tim. 6. 10

Posper.

Hæc ex

Prep. li. 3.

vis. con-

pidi- tēpl. cap. 4.

MJ SJU
S IV
27

piditate, nec sine superbia possit inueniri cupidus. Deinde si quodlibet peccatum perpetrare non possum, nisi meæ delectationi consentiam; quod cupiditatis est proprium: & DEI præcepta contemniam, quod est superbiæ malum: quomodo non ex cupiditate, quæ est radix omnium malorum: & ex superbia, quæ initium omnis peccati dicitur, procedit omne peccatum?

Vincitur quoque hoc vitium in largitione pauperum, in visitatione infirmorum, & integumento nudorum: nec non, & si quid iniuste quis abstulit, reddendum est in quadruplum, iuxta sententiam Domini. Et nunquam à corde discedat timor Domini: & in super fletu, ac lacrimis, cum contritione cordis purget indefinenter animam: ne pro incerto diuitiarum, amittat vitam æternam.

Hucusque de quinque spiritualibus vitiis ex SS. Patrum testimonio dictum sufficiat. Restat quoque, ut de duobus carnalibus, videlicet gula, atque luxuria pertractemus.

De vitio ventris ingluvia.

CAPVT XIV.

Greg.

Ventris quoque ingluuiæ deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Ad esum DEVS omnia munda cōdidit: & qui satiari cibo respuit, quid aliud, quàm muneris concessio contradicit?

Proff.

At contra videamus, qualiter illi homines primi commiserint tam grande peccatum, quod & ipsos de Paradiso proiecit in hoc vitæ pœnalis exilium, & in eis originaliter totum damnauit genus humanum. Prohibitum siquidem à Domino fuerat, quod de ligno scientiæ boni, & mali, ne comederent: sed gula vitio decepti comederunt. Nisi enim comedissent, perpetuò immortales essent, si sub DEO suo viuentes, præceptum, quod acceperunt, custodissent. Nec desererentur à DEO, nisi DEVM prius ipsi desererent. Et idcirco in hanc ærumnosam huius vitæ miseriam, gulæ delicti, atque morti traditi sunt deiecti. Vbi omnis homo per peccatum nascitur, per laborem viuunt; per dolorem moritur.

Greg.

Quapropter admonendi sunt gulæ dediti, ne in eo, quo escarum delectationi incumbunt, luxuriæ se mucrone transfigant. quanta sibi per esum loquacitas; quanta mentis leuitas insidietur, adspiciant: nedum ventri molliter seruiunt, vitiorum laqueis crudeliter adstringantur. Audiant Apostolum dicentem: Esca ventri, & venter escis: DEVS autem & hunc, & has destruet. Et rursum: Non in commestatio-

1. Cor. 6. 13.

Rom. 13. 14

tionibus & ebrietatibus. Et iterum: Esca nos non commendat Deo. Et rursum: quorum Deus venter est, & gloria in confusione eorum. quia gulam sequitur luxuria.

De remedio gula vitii.

CAPVT XV.

Q Via prim' homo, hoc vitio gulæ cum posteritate sua cecidit, necessarium est, vt per abstinentiam resurgamus: sed in ipsa abstinentia, est aliud quiddam, quod solerti cura pensare debemus.

Greg.

Quia plerunque dum, plus quàm necesse est, per abstinentiam caro atteritur, humilitas foris ostenditur: sed de hac ipsa humilitate grauius interius superbitur. Ideò admonendi sunt abstinentes, vt sollicitè semper aspiciant, ne cum gulæ vitium fugiant, acriora his vitia, quasi ex virtute generentur. In callum ergo per abstinentiam corpus conteritur, si inordinatis demissa motibus, mens vitii dissipatur.

Prosp.

Qui autem non solum à qualitate, sed etiam à quantitate ciborum cupiunt abstinere, nihil aliud student, nisi, vt quantum stomacho reficiendo, ac fami eximendæ satis esse videtur, indulgeant: nec expleant suos appetitus auuiditate percipiendi, sed comprimant: atque eis non saturitas edendi finem faciat, sed voluntas. qui tam à cupiditate preciosorum ciborum, quàm à nimia perceptione vilium continebant, qui, cibus nec lautioribus volunt carne luxuriosè dissolui, nec distentione ventris vilibus onerari: quando abstinentes viri, nec delictiosi solent esse, nec auidi. De vino autem abstinendo quid dicam? vnde Apostolus certam fixit regulam, dicens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria: quasi diceret: luxuriam facit, & nutrit vini perceptio nimia, non natura: Et ideo, non vos vti vino, sed ne inebriamini, prohibeo. Vnde Timotheo præcepit, dicens: Noli aquam bibere, sed modico vino vttere, propter frequentes tuas infirmitates. Ac per hoc, nihil contra abstinentiam faciunt, qui vinum non pro ebrietate, sed tantum pro corporis salute percipiunt. Vnum tamen est intuendum: quod nihil illis proficiat, qui se à cibus temperant, si vitii seruiant. Quia facilius res, quæ possidetur, abiicitur, quàm voluntas.

Greg.

Admonendi sunt abstinentes, vt nouerint, quia tunc placent Deo abstinentiam offerunt, cum ea, quæ sibi de alimentis subtrahunt, indigentibus largiuntur. Non enim Deo, sed sibi quisque icinuat, si ea, quæ ventri ad tempus subtrahit, non inopibus tribuit, sed ventri postmodum offerendo custodit. Rursumque admonendi sunt,

Hh 3 sunt,

M. J. S. J.
S. IV
27

sunt, vt abstinentiam suam, & semper sine imminutione custodiant, & nunquam hanc, apud occultum iudicem eximia virtutis credant: ne, si fortasse magni esse meriti creditur, cor in elatione subleuetur. Hinc Ioël ait: Sanctificate ieiunium. Ieiunium sanctificare est, adiunctis bonis aliis, dignam Deo abstinentiam carnis ostendere, quia tunc nobis proderit, quod corpora nostra, aut cetera corporum incontinentia, rigore districtioris abstinentiæ castigamus, si carnalibus desideriis absoluti, sanctis virtutibus floreamus. Vnde, si per delectationem, & desiderium voluptatis à Paradisi gaudiis cecidimus, oportet, vt per ieiunium, ac lamenta penitentiæ redeamus.

De vitio Luxuria.

CAPVT XVI.

Gregor.

Luxuria quoque deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Cur te, in voluptate tua modò non dilatas, cum quid te sequatur, ignoras? Acceptum tempus in desideriis perdere non debes: quia, quam citius pertransfeat, nescis. Si enim miserum Devs hominem in voluptate coitus nollet, in ipso humani generis exordio, masculum, & feminam non fecisset. Non enim Devs, vt diuina testatur auctoritas, ideò masculum & feminam creauit, vt carnali fruerentur desiderio, aut in delectatione carnis viuerent, sed procreandorum cum benedictione filiorum, mutuò iungerentur. Et nisi tum transgressio mandatorum fuisset, nulla utique sentiretur delectatio in copula coniugatorum. Luxuria quippe est immunditia corporalis, quæ fieri solet, ex incontinentia libidinis, & mollitie animæ, quæ consentit suæ carni, peccare. Quia tribus modis omne agitur peccatum: suggestione, delectatione, consensu.

Gregor.

Qui concupiscentiæ carnis addictus, numquid non videtur nihil habere superbiæ? cum præsertim passio ipsa eum videatur humiliare luxuriæ. Et tamen, nisi prius Deo rebellis existeret: cuius salubre præceptum de pudicitia conseruanda, superbi spiritus præsumptione contemnit, nulla eum lasciuia cupiditas prouocaret. In animo eius diu * deceptant, Dei contemptus, & metus. Sed aut contemptus Dei præponderat, & superbus animus recepta cupiditate, pudicitiam perdit; Aut obtinet metus, & animus Deo subiectus, cupiditati simul, ac superbiæ contradicit. Plerosque enim gula, & abundantia vini, turpiter in luxuriam soluunt. alios, in iniuriam pudicitia: sordidæ cogitationes incendunt. Nonnullos deposita castitate, occasiones oblatæ

* leg discipians.

deiciunt. quosdam sub impudicitiae iugum exempla perditè viuendum mittunt. Sunt alii, quorum vitam vita turpis inflammat, & turpem conscientiam manifestat. qui prius inuerecundos sermones; aut proferunt libenter, aut audiunt: ac deinde paulatim morbo crescente, ab honestate deficiunt. Cogitatio quippe est, quæ mentem sicut turpis inquinat; ita, si fuerit honesta, purificat. Hinc est, quod ille corporis fluxus, qui fit in dormientibus, sine culpa, interdum vigilantibus contingat ex culpa. Aliud est, quod in dormiente fit; aliud, quod vigilans facit. Ibi naturaliter plenitudo humoris expellitur. Hic turpiter concupiscentia publicatur. Sed hæc concupiscentia illis vigilantibus hunc elicit fluxum, quibus per scæda colloquia sordidum commouetur appetitum.

De remedio Luxuria.

CAPVT XVII.

PAVLVS Apostolus terribiliter admonet, dicens: Qui habent uxores, tanquam non habentes sint, &c.

Vxorem quippe quasi non habendo habet, qui sic per illam carnali consolatione utitur, vt tamen nunquam ad praua opera à melioris intentionis rectitudine, eius amore flectatur. Vxorem quippe quasi non habendo habet, qui transitoria cuncta conspiciens esse, curam carnis ex necessitate tolerat: sed æterna gaudia spiritus ex desiderio exspectat. Vnde iterum dicit: de quibus scripsisti mihi: Bonum est homini, mulierem non tangere. Propter fornicationem autem vnusquisque suam uxorem habeat: & vnaquæque suum virum habeat. Hoc autem dico, secundum indulgentiam, non secundum imperium. Culpa quippe esse innuitur, quod indulgere perhibetur: sed quæ tantocius relaxetur, quanto non post hanc illicitum quid agatur. Sed hoc, quod est illicitum, moderamine non tenetur. Quod benè Loth in semetipso exprimit, qui ardentem Sodomam fugit. Sed tamen Segor veniens, nequaquam mox montana conscendit. Ardentem quippe Sodomam fugere est, illicita carnis incendia declinare. Altitudo verò est montium, munditia continentium. In monte stare, est, carnaliter non adhzrere.

At contrà admonendi sunt, qui ligati coniugiis non sunt, vt præceptis cœlestibus eò rectius seruiant, quò eas ad curas mundi nequaquam iugum copulæ carnalis inclinat.

Admo.

M J S J J
M. 27
S I V
27

Admonendi sunt cœlibes, ne sine damnatione misceri se feminis vacantibus putent. Cum enim Paulus fornicationem vitium tot criminibus execrandis inferuit: cuius sit reatus, indicauit, dicens: Neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque molles, neque masculorum concubitores: neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et rursum: Fornicatores, & adulteros iudicabit Deus. At contra admonendi sunt peccata carnis ignorantes, vt tanto sollicitius præcipitem ruinam metuant, quanto altius stant. Quibus per Ioannem dicitur: Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Hi, sequuntur agnum, quocunque ierit. Quapropter cum cœperit animus ad delectationem carnis inclinare, oportet timorem iudicii ad mentem reducere, pœnasque infernalium, vbi nemo, nisi obnoxii retruduntur, sollicitè cogitare: quæ nam pœna iniustus sit reddenda æternis suppliciis. Vnde scriptum est: Mittite eos in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & stridor dentium: vbi vermis eorum non moritur, & ignis eorum non exstinguetur.

Prosper.

Quid excusationis obtendere poterimus, quid faciamus sub tanti iudicis maiestate in illa die? qua nos defensionis arte purgabimus? quæ nobis subuentura est pœnitentiæ, quam in hac carne contempsimus? Hæc multa, & his similia cogitare nihil est aliud, quam vitiis omnibus repudium dare, & omnia blandimēta carnalia refrenare.

Sed quia de octo principalibus vitiis, eorumque remediis, prout largitor omnium bonorum dedit: ex sanctorum Patrum sententiis stilius nostræ descriptionis colligendo perstrinxit: libellus finem excipiat, vt in sequenti opere, de virtutibus, vnde hic pauca tetigimus, donante Domino plenius disputemus.

Explicit Liber primus.

INCIPIT LIBER II.

Vperiore libro rationem vitiõrum principalium octo complexus, pro viribus, quas Dominus donare dignabitur, de actuali, & cõtemplatiua vita, nec non, & virtutibus, vt promissis, ex Patrum dictis colligere curauit.

CAP. LIBRI SECVNDI

- I. De vita actiua.
- II. De vita cõtemplatiua.

- III. De fide.
- IV. De Spe.
- V. De charitate.
- VI. De virtute.
- VII. De prudentia.
- VIII. De iustitia.
- IX. De fortitudine.
- X. De temperantia.

De vita actiua.

CAPVT I.

Actualis est vita conuersatio religiosa, quæ edocet, quomodo præpositi sub se regant viuentes, & diligant, hac, non minus de eorum salute, quàm de sua solliciti, quod eis expedire sciunt, paterna cura prouideant: & qualiter Præposito suo subiecti, tanquam capiti membra deseruiant, ac præcepta eius, velut imperium DEI, summo amore custodiant. Ipsa namq; actualis vita panem esurienti tribuit: Verbo sapientiæ nescientem edocet: errantem corrigit: ad humilitatis viam superbientem proximum reuocat: infirmantis curam gerit: quæ singulis quibusq; expedit, dispensat: & commissis, qualiter subsistere valeant, sollicitè prouidet. Quæ cum & in præsentia fiunt, & cum corpore deficiunt, attamen merces huius vitæ permanet in æternum.

De vita contemplatiua.

CAPVT II.

Contemplatiua vita à contemplando, id est, à videndo, nomen accepit: in qua, creatorem suum creatura intellectualis, ab omni peccato purgata, atq; ex omni parte sanata, visura est. Sed etsi diligenter considerare velimus in hoc fragili tabernaculo, vbi quotidie ingemiscimus, contemplatiua vitæ quodammodo participes fieri possumus, nemo quis dubitet, quia * Ecclesiarum principes vitæ contemplatiuae posse, & debere fieri sectatores: quia siue secundum quorundam opinionem, nihil aliud sit vita contemplatiua, quàm rerum latentium, futurarumq; notitia: siue vacatio ab omnibus occupationibus mundi: siue diuinarum studium litterarum, non videtur quid impedi-

menti

MJ SJJ
S IV
27

Prosper.
Ex Prospe
lib. 1. de
vita con-
templ. c. 1.
Hec ex
Prosper. 16
cap. 174

menti sanctis sacerdotibus possit afferri, quo minus ad virtutes nequeant peruenire. quorum cura est, ab occupationibus mundi auferere, & diuinarum studiis litterarum inherere. Qui non torpent otio, sed insistent perfectionis suae negotio: Verbo DEI infatigabiliter vacant, sapientes veraciter fiunt: caelestia sapiunt: terrena despiciunt: obediens instruunt, sanctis virtutibus, quibus in dies singulos fiant Deo propinquiores, incumbunt. Quae vita, per fidem, & spem, in praesenti incipit saeculo, sed in futuro permanet cum Domino.

De fide.

CAPVT III.

Fides verò iustitiae est fundamentum: quam nulla opera bona procedunt: ex qua omnia procedunt. Ipsa, nos à peccatis omnibus purgat; mentes nostras illuminat: Deo reconciliat; cunctis participibus nostrae naturae consociat: spem nobis futurae remunerationis inspirat: Auget in nobis virtutes sanctas, ac nos in earum professione confirmat. Ipsa quoque gradus ascensionis est, per quam gressus omnis transeuntis vitae dirigitur: vt errores humanae vitae transfugiat, & ad caelestia securus perueniat. quam sacerdos nosse debet, vt doceat: & populus credere ea, quae docetur, intelligat: dicente Apostolo: nisi credideritis, non intelligetis. Vnde, datur intelligi, quod non fides ex intellectu, sed ex fide intellectus existat: ac, per hoc, vt bene agat, quis intelligere studeat, & vt intelligat, credat, debet doctor Ecclesiae praedicare, quod audit crediturus. quia sine praedicatione, nullus erit auditus: scriptum est: Quomodo audient sine praedicante? Verbum fidei praedicandum est, vt audiens credat, credens intelligat, & intelligens opus bonum perseueranter exerceat. quoniam **NEC OPERA SINE FIDE, NEC SINE OPERIBUS FIDES SOLA IUSTIFICAT.** Et ideo, si corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Qui autem non crediderit, non habendo fidem, nec iustitiam cordis habere poterit, nec salutem.

Hebr. 11. Est autem fides, vt Apostolus ait, sperandarum substantiarum, argumentum, non apparentium. In hac enim testimonium consequuti sunt senes. Fide intelligimus apparata esse secula Verbo

*Prosper. ex
a v. prosp. ex
qua.
Explicit
Prosper. lib. 1.
de vocat.
gent. c. 24.
et resp. ad
excerpta
Genuensium
resp. ad
priora
3. dubia.
b. Hucm. g.
ex Prosper.
lib. 3. v. 11.
cont. ca. 11.
M. S. Ma-
le, accen-
sionis,
Rom. 10. 14.*

Verbo DEI, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Fide, * plurimam ho-
 stiam Abel quam Cain obtulit. Fide, Enoch translatus est, ne
 videret mortem. Fide, Abraham obtulit Isaac, cum tentaretur, &
 quia sicut idem ait Apostolus, sine fide impossibile est placere DEO.
 Et iterum; Ex fide igitur iustificati pacem habeamus ad DEUM
 per Dominum nostrum IESUM Christum: per quem & accessum
 habemus per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur
 in spe gloriæ filiorum DEI.

M. J. plu-
 rimum.
 Heb. 11. 6.
 Rom. 5. 1.

De Spe.

CAPVT IV.

SPes dicitur, cum aliquid, quod promittitur, cum non videtur
 speratur, dicente Apostolo: spe enim salui facti sumus. Spes au-
 tem, quæ videtur, non est spes. Nam quod videt quis, quid spe-
 rat? Si autem, quod non videmus speramus, per patientiam exspe-
 ctamus. Et ideo ambulemus in spe proficientes de die in diem, &
 spiritu facta carnis mortificemus. Nouit enim Dominus qui sunt
 eius. Et, quotquot spiritu DEI aguntur, hi filij sunt DEI, sed
 gratia, non natura. Vnicus enim natura filius DEI propter nos mi-
 sericordia factus est hominis filius, vt nos natura filij hominis, filij
 DEI per illum gratia fieremus. In actuali quippe vita in qua, per
 quem peregrinatur Ecclesia, fides, & spes sunt ad ipsam cum cari-
 tatis laude. Vnde Apostolus ait: Nunc autem manet fides, spes,
 & caritas; maior autem horum est caritas. Et ideo maior; quia
 non cum mundo transit perituro. Sed hic incipit, & permanet in
 futuro.

Prosperi
 Rom. 8. 24.
 Rom. 8. 13.
 Rom. 8. 14.

M. J. S. J.
 S. I. V.
 27

De caritate.

CAPVT V.

I Am porro caritas, quam duabus istis, id est fide, & spe maior est dixit
 Apostolus: quanto in quocunque maior est, tanto melior, in quo
 est. Cum enim quaeritur, vtrum quisq; homo bonus sit: non quaeritur
 quod credat, aut speret: sed quod amet. Nam, qui recte amat, procul dubio
 recte credit, & sperat. Qui vero non amat, inaniter credit, etiamsi sunt
 vera, quæ credit; inaniter sperat, etiamsi ad veram felicitatem docean-
 tur pertinere, quæ sperat: nisi hoc credat, & speret, quod sibi petenti
 donari possit, vt amet. Per caritatem igitur bona omnia iustificuntur,

Augusti-
 nus.

li 2. que

Prosp. 13. quæ creduntur, ac sperantur. * Quam excellentiorem viam Apostolus
in sine cap. nuncupat: ad quam non pedum via, sed morum, est ascendendum.
13. & mit. Quia caritas est recta voluntas ab omnibus terrenis, ac præsentibus
14. vit. profus aversa, iuncta Deo inseparabiliter, & vnita igni quodam sancti
1. Cor. 12. Spiritus, nullo vitio mutabilitatis obnoxia: Supra omnia, quæ car-
31. naliter diliguntur, excelsa, diuinæ contemplationis auida: in omnibus
Prosp. semper inuicta: mors criminum: vita virtutum. Quam Fides concipi-
Ex Prosp. pit; ad quam spes currit: cui profectus omnium seruit: sine qua, nul-
lib. 3. vit. lus Deo placuit: cum qua, nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc
cont. c. 13. est caritas vera, germana, perfecta. & omnino via, quæ ducit per se am-
 bulantes ad patriam. quia sicut sine via nullus poterit peruenire, quò
 tendit. Ita sine caritate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homi-
 nes, sed errare. * Vnde Apostolus inquit, caritas, patiens est, benigna est,
 non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambiciosa; non
 querit quæ sua sunt. Et iterum: Omnia suffert: omnia sperat, omnia
 habet, impertit. Et, quid illis esse potest in hac vita perfectius, qui tan-
 tis abundant, caritate in se regnante, virtutibus? * Quapropter caritas
Hucusq; ex hic quidem in præsentem necessaria est, quæ nos separat à diabolo, puri-
Prosp. 14. ficat à peccato, reconciliat Deo. Sed in futuro perfecta erit, cum per-
ib. fectos, Deo, à quo est donata, coniunxerit.

De Virtute.

CAPVT VI.

* Forè, **P**orro antequam de principalium virtutibus quatuor dicatur ali-
principali- quid: primò indagatione veritatis scire oportet, quid sit, aut qua-
bus, id est, re virtus dicat, quæ in tanto nominis præcellit honore, vt nulla, quam-
cardina- uis videatur recta, sine virtute, Deo fiant acceptabilia.
libus. Virtus namq; omnis sancta res est, diuina, incorporea profus,
Prosp. atq; mundissima: quam mentes inquinatæ non inquinant, sed ipsa
Ex Prosp. inquinatos emaculat: cuius participatione * firmantur infirma, sus-
lib. 3. vit. citantur mortua, sanantur infirma, corriguntur praua, reconciliantur
cont. c. 16. * aduersa. Hanc non habet, nisi Deus, & is, cui dederit Deus. Quæ, in
* Prosp. animo habitat, sed animam, corpusq; sanctificat. Ad quam, nullus ac-
formantur cedit inuitus: quam nullus amittit, nisi propria voluntate deceptus.
in formata De qua rursus aliàs dicitur. * Virtus quoq; animi, habitus est naturæ,
* Prosp. decusq; vite, ratio morum, pietatis cultus, diuinitatis honor, & æternæ
Hucusq; ex beatitudinis meritum. Cuius partes sunt, vt diximus, principales qua-
Prosp. 16. tuor; Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia. De
ib.

De Prudentia.

CAPVT VII.

Prudentia est rerum diuinarum, humanarumq; prout homini datum est, scientia. Inqua intelligendum est, quid carendum sit, quid ue faciendum. Vnde Psalmista loquitur: Diuerte a malo, & fac bonum. Quia, nulla melior sapientia, quam ipsa, qua Deus, secundum humanæ mentis modulum intelligitur, & timetur, atq; eius futurum creditur iudicium: vbi bona boni, mala verò mali pro meritòrum qualitate recipiunt.

Prudentiam igitur, & sapientiam pleriq; in indagazione veri, & inuentione constituunt. Propterea quod nec sapiens dici rectè possit, cui deest prudentia, nec prudens, cui deest sapientia. Quapropter si nihil aliud prudentiæ, ac sapientiæ munus accipitur, nisi inquisitio, & comprehensio veritatis: qui veritatem prudenter quærere, & sapienter inuenire poterit, is prudens, is sapiens iure vocabitur. Et quidquid de prudentia fuerit disputatum, id totum de sapientia possit intelligi.

Qui ergò prudentiæ participatione prudentes effecti, Deo suo non pedibus, sed sanctis moribus appropinquant, ex ea parte, qua sunt Dei dono prudentes, nec suo perire possunt, nec alieno peccato. Ex eo autem, quod necdum ita est eorum perfecta prudentia, sicut erit in illa vita, vbi perfectè viuentibus vllus error omnino obrepere non poterit. Etiam prudentes aliquoties peccatis fallentibus adquiescunt, non voluntate deprauati, sed humano errore, vt homines lapsi: nec adhuc tota prudentiæ, ac sapientiæ perfectione perfecti, sicut ibi erunt, vbi nec ignorare aliquid, nec peccare iam possunt. Tales Dominus in Euangelio fieri præcepit dicens: Estote prudentes, sicut serpentes, & simplices, sicut columbæ. quia nec simplices circumueniri aliquos possunt: nec prudentes se circumueniri permittunt. Quandoquidem hæc virtus multum à vitio secularis, ac mundialis prudentiæ distat: quod illud, corrumpit sana: hæc verò sanat vitia, accessione corrupta: ac sic omnibus, quibus potest, prodesse festinat veraciter prudens: vt eius meritis omnium, qui per eum Domino adquiruntur, fructus accrescat. sed quoniam ordo disputationis deposcit, vt etiam de prudentia, quæ principalis est virtus, primo poneretur in loco, restat quoque, quid sit iustitia, aperire.

Ex Proff. ib. cap. 29.

Math. 103

* Proff. sanat vitia accessione corrupta. Hucusq; ex Proff. c. 29. ib.

li 3 De

MJSTU
S IV
27

CAPVT VIII.

Iustitia est animi nobilitas, unicuique rei propriam tribuens dignitatem. In hac, diuinitatis cultus, & humanitatis iura, & iusta iudicia, & æquitas totius vitæ conseruatur. Quid enim iustus, quam **D E V M** diligere, eiusque mandata custodire? per quem, dum non fueramus, creati sumus: dum perditii fuimus, recreati sumus, & à feruitute diabolica liberati: Qui nobis omnia bona, quæ habemus, concessit.

Prosper.
a Ex Prospero lib. 3. c. 22.
cont. c. 22.
Ipsa quippe iuste, ac rationabiliter dicitur iustitia, qua sunt iusti, qui eam fuerint operati. *a* Ex qua manat æquitas, quæ nos facit, ut omnium necessitates hominum, nostras esse dicamus. Nec nobis tantum, sed etiam generi humano nos natos esse credamus.

b Hucusq. ex Prospero cap. 22.
c Hucusq. ex Prospero ibid. ca. 26.
d Hucusq. ex Prospero ib. c. 24.
e Quapropter si in hac vita iustitiam conamur implere, cuius iustitiæ opus proprium sua cuique tribuere, **D E O** nos, à quo sumus facti, reddamus, nec dominari nobis ea, quibus sumus naturaliter præpositi, permittamus. Dominetur vitæ ratio: subiiciatur corpus animo; animus **D E O**: & impleta est hominis iustitia, totaq; perfectio.

d De iustitiæ adhuc fonte procedunt, liberalitas, beneficentia, caritas, & cetera huiusmodi, quibus multipliciter iuari homines possunt. Liberalitas est, quæ etiam in eos, qui nihil indigere videntur, exuberat. In qua liberalitate rei familiaris ponitur amplitudo. Beneficentiæ multa sunt opera, quibus necessitati laborantium, misericorditer subuenitur: & de terreno censu regni cælestis hæreditas comparatur. *d*

De fortitudine.

CAPVT IX.

Fortitudo est magna animi patientia, & longanimitas, & perseverantia in bonis operibus, & victoria contra omnium viciorum genera.

Prosper.
Animi igitur fortitudo ea debet intelligi, quæ non solum diuersis pulsata molestiis inconcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatum illecebris resoluta succumbat. alioquin si impetus quidem malorum sequentium frangat, si calamitatibus quibuslibet impactis obstitat: si inter iniuriarum sæua, inter procellas argentium presurarum, inter inimicitias, & damna præsentia, atque multimodas per-

per-

persecutiones, infatigata persistat. Eos autem, quos ad tolerantiam passionum fortes DEI caritas reddit: nulla delectatio carnis, nulla voluptas malè blanda corrumpit. quia animi fortitudo ab illo est nobis, cui cum Propheta cantamus: Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem: Fortitudo nostra est, quia ita nos contra omnia vitia inuicta protectione corroborat, ut animum nostrum nec blanda dissoluant, nec aduersa deiiciant; & tunc laus nostra Dominus sit: si non nos de muneribus DEI, sed diuinam nobis cupiamus munera prædicari. Et utique animi fortitudotam desperandi ignauiam debet excutere, quàm iactantiæ contraire. Et quid hac fortitudine melius est, quàm diabolum vincere, omnesq; eius suggestiones superare, & aduersa mundi pro DEI nomine fortiter tolerare?

Esai. 12.
c Hucm q.
ex Prosp.
ib. c. 209

De temperantia.
CAPVT X.

Temperantia est totius vitæ modus, ne quid nimis homo vel amet, vel odio habeat, sed omnes vitæ huius varietates considerata temperet diligentia. Vnde quidam Philosophorum ait, apprimè in vita esse vitæ, ut ne quid nimis.

Temperantia igitur temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hæc virtus si in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa, ordinat: ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas, ignem libidinosæ voluptatis exstinguit: omnemq; intemperantiam nostram ad honestum modum redigit in cibo ipso, & potu, ut contenti simus appositis.

Prospere

Temperantiæ est, quod reuerentiam senioribus exhibemus, æquales germanitus honoramus: iunioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus.

Atque b difficile quidem est nomina virtutum, quæ ex istis quatuor principalibus oriuntur, ostendere. Veruntamen hoc nosse, & tenere debemus: quod istæ virtutes quatuor, vel omnes, quæ ex illis existât, dona sunt DEI. Et quod nullus eas habet, aut habuit, vel habebit, nisi cui Deus, qui est virtutum omnium proprietas, & origo contulerit.

a Hucm q.
ex Prosp.
lib. 3. vit.
cont. c. 19.
b Sequenti
a ex
Prosp. c. 18.
c Sequenti
a ex Prosp.
ib. c. 18.

c Principales ergo quatuor esse virtutes, non solum Philosophi senti-

MS. 11
S. IV
27

sentiunt, sed etiam nostri consentiunt. quia, quaternarium numerum perfectionis sacratum penè nullus ignorat. Si quidem totus orbis, oriente, occidente, aquilone & meridie, quatuor terminari partibus inuenitur. Et ipse Adam, qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor literis explicatur. Corpus quoque quatuor elementis exstructum, quaternarij numeri in se continet sacramentum. Ipsius etiam animæ quatuor esse affectiones, quibus vel ad bona vitimur, vel ad mala. Quatuor etiam flumina, quæ de paradisi fonte procedunt, vel quatuor Evangelia. Et ideo virtutes istæ, quæ tantum continent perfectionis in numero, sollicitè considerare debem, quantum sanctitatem conferant animo Christiano: & quam nihil perfectionis * vnquam sit, quod in istis virtutibus non sit. Nam si prudentia prudentè, iustitia iustè, temperantia temperantè facit: eò quod prudenter, & iustè, & fortiter, ac temperanter agit, nihil est, quod possit esse perfectius. * Quapropter sicut ex elementorū numero quaternarij cōpago mundi, nec nō & corpora humana perficiunt, quibus insunt venæ, neruique, ac cætera * corporis vtilia. Ita principalium numero virtutum oia quæcunq; rectè viuendi sunt instituta, nemo quis dubitet esse cōnexa.

Gen. 2.

Prosp. vi.
quam sit.

Hucusq; ex
Prosp. c. 18.

* Fortè
corpori.

Hæ sunt enim à sacratissimis viris virtutes expositæ, quas sacerdotes Domini, qui iura tenent Ecclesie, nec non ligandi, atq; soluendi habentes potestatem, intentè debent intelligere, ac frequentius prædicare, vt populus careat vitiiis, & opitulante superno adiutorio conetur pro viribus quisq; inharere virtutibus. Satis, vt opinor, ex tribus gradibus, coelestium scilicet, Fide, & Spe, & Caritate; nec non & virtutibus quatuor, quibus ad culmina virtutum ascenditur, est disputatum. Nunc iam qualiter vnumquodq; iudicio sacerdotali purgandum sit vitium, breuiter est in sequentis operis libello inserendum.

Explicit lib. II. de virtutibus.

INCIPIT LIBER DE ORDINE pœnitentium.

CAP. LIB. III.

- I.** *Ve pœnitentia tempora, iuxta qualitatē peccati decernantur.*
- II.** *Quod nulli sit vltima pœnitentia neganda.*

Di

- III. De his, qui necessitate mortis urgente, penitentiam simul, & viaticum petunt: de his, qui obmurescunt, antequam ad eos sacerdos daturus penitentiam accedat.
- IV. De his qui penitentiam agere differunt.
- V. Quod oporteat eum, qui ab illicitis veniam poscit, etiam à multis licitis abstinere.
- VI. Quod penitenti nulla lucra negotiationis exercere conueniat.
- VII. Quod ad militiam secularem post penitentiam redire non debeant.
- VIII. De his, qui penitentiam minimè seruauerunt.
- IX. De remedio penitentiae: & quod absolutio penitentium per manuum impositionem Episcoporum supplicationibus fiat.
- X. De his qui communionem tempore mortis exposcunt: aut si desperatus, & consequutus communionem, iterum conualuerit.
- XI. De penitentibus, ut à presbyteris non reconcilientur, nisi precipiente Episcopo.
- XII. De eadem re.
- XIII. De tempore remissionis penitentiae.
- XIV. De communionem priuatis, & ita defunctis.
- XV. De his, qui pro diuersis erratis penitudinem seruentius exegerunt.
- XVI. De Epistola S. Iacobi Apostoli, in qua pro infirmis orare precipitur, & unguere oleo.

VT POENITENTIAE TEM-
pora iuxta qualitatem peccati decernantur.

CAPVT I.

Poenitentibus secundum differentiam peccatorum Episcopi arbitrio penitentiae tempora decernantur.

kk

Ex Conci-
lio Afri-
Item cano.

M. J. S. J. J.
M. J. S. J. J.
S. I. V.
27

Item in eodem.

Sacerdos pœnitentiam imploranti absq; personæ acceptione pœnitentiæ leges iniungat.

Quod nulli sit vltima pœnitentia deneganda.

CAPVT. II.

*Ex Epist.
Pape Celestini c. 15.*

*Vide notam
Antonij
Augustini
in Robani
Pœnitent.*

Vera ergo ad DEVM conuersio in vltimis positurum, mente potius est æstimanda, quam tempore: Propheta hoc taliter asserente: cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Cum ergo Dominus sit cordis inspector, quouis tempore non est deneganda pœnitentia postulanti, cum illi se obliget iudici, cui occulta omnia noverit reuelari.

De his, qui necessitate mortis urgente pœnitentiam simul

& viaticum petunt; & de his, qui obmutescunt, antequam ad eos sacerdos

daturus pœnitentiam

accedat.

CAPVT III.

*Ex Epist.
Pape Leonis ad
Theodorum
Episcopum.*

Ita ergo talium necessitati auxiliandum est, vt nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur: si eam etiam amisso vocis officio, per indicia integri sensus querere comprobentur. Quod si ita aliqua ægritudine fuerint aggravati, vt quod paulo ante posebant, sub præsentia significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt. Simul tamen, & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur.

De his, qui pœnitentiam agere differunt.

CAPVT IV.

*In decreto
Leon. Pa-
pe cap. 21.*

Dissimulatio potest nõ contemptu esse remedij, sed de metu grauius delinquendi. Vnde pœnitentia, quæ dilata est, cum studiosius petita fuerit, non negetur: Vt quo modo ad indulgentiæ medicinam anima vulnerata perueniat.

Quod

Quod oporteat eum qui ab illicitis veniam poscit, etiam à multis licitis abstinere.

CAPVT V.

Aliud quidem est, debita iusta reposcere: aliud, propria perfectionis amore contemnere. Sed illicitorum veniam postulantem oportet etiam à licitis abstinere, dicente Apostolo: Omnia licent, sed non omnia expediunt. Vnde, si pœnitentes habent causam, quam negligere forte non debeant, melius expetit quis Ecclesiasticum, quam forense iudicium.

In decretali eiusdem.

Quod pœnitenti nulla lucra negotiationis exercere conueniat.

CAPVT VI.

Qualitas negotiantem aut excusat, aut arguit, quia est honestus, quæstus, & turpis. Veruntamen pœnitenti vtilius est dispensata pati, quam periculis negotiationis adstringi. Quia difficile est inter ementis, vendentisque commercium non interuenire peccatum.

In eodem cap. 23.

Quod ad militiam secularem post pœnitentiam redire non debeant.

CAPVT VII.

Contrarium est omnino Ecclesiasticis regulis, post pœnitentiæ actionem redire ad militiam secularem, cum Apostolus dicat: Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus. Vnde non est liber à laqueis diaboli, qui se in militiam mundanam voluerit implicare.

In eodem Concilio. cap. 24.

De his, qui pœnitentiam minime seruauerunt.

CAPVT VIII.

Hiverò, qui acta pœnitentia, tanquam canes ac lues ad vomitus pristinos, & volutabra redeunt, & militiæ cingulum, & ludicras voluptates, & noua coniugia, & inhibitos denuo appetiunt concubitus: quorum professam incontinentiam generati, post absolutionem filij prodiderunt. De quibus, quia iam suffugium non habent pœnitendi, id duximus decernendum, vt sola, intra

In decretali Siricij Papa. c. 5.

Kk 2 Eccle-

MS. SJJ
S. IV
27

Ecclesiam fidelibus oratione iungantur sacre mysteriorum celebri-
tati, quamuis non mereantur, intersint. A Dominice autem men-
sa conuiuio segregentur: vt hac saltem distinctione correpti, & i-
psi in se sua errata castigent: & aliis exemplum tribuant: quatenus
ab obscenis cupiditatibus retrahantur. Quibus tamen, quoni-
am carnali fragilitate ceciderunt, viatico munere, cum ad Domi-
num cœperint proficisci, per communionis gratiam volumus sub-
ueniri. Quam formam, & circa mulieres, quæ se post penitenti-
am talibus pollutionibus deuinxerunt, seruandam esse cen-
samus.

*De remedio penitentia, & quod absolutio penitentium
per manuum impositionem Episcopo-
rum supplicationibus
fiat.*

CAPVT IX.

*In decre-
tali Leo-
ni Pape,
ad Theo-
dorum
Forouli-
ensem
Episcopum.*

His autem, qui in tempore necessitatis, & in periculis vrgentis
instantiæ, præsidium penitentia, & mox reconciliationis im-
plorant: nec satisfactio interdicens est, nec reconciliatio denegan-
da. quia misericordiæ DEI nec mensuram possumus ponere, nec
tempora definire. apud quem nullas patitur venire moras conuer-
sio, dicente DEI Spiritu per Prophetam: Cum conuersus ingemue-
ris, tunc saluus eris. Et alibi: Dic iniquitates tuas prior, vt iusti-
ficeris. Item, quia apud Dominum misericordia est, & copiosa
apud DEVM redemptio. In dispensandis itaque DEI donis, non
debemus esse difficiles, nec se accusantium gemitus, lacrimasque neg-
ligere, cum ipsam penitendi affectionem ex DEI credamus inspi-
ratione contentam, dicente Apostolo: Ne fortè det illis DEVS pœ-
nitentiam, vt respiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur
ad ipsius voluntatem.

*De his, qui communionem tempore mortis exposcunt: aut,
si desperatus, & consequutus communionem
iterum conualuerit.*

CAPVT X.

*Ex concilio
Niceno
ap. 13.*

DE his, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua, regula-
risque seruabitur: ita, vt si quis egreditur corpore, vltimo, & nec-
cessario

cessario viatico minimè priuetur. Quod si desperatus, & consequutus communionem, oblationisq̄ue particeps factus, iterum conualuerit, sit inter eos, qui communionem orationis tantummodò consequuntur. Generaliter autem omni cui libet in exitu posito, & poscenti sibi communionis gratiam tribui, Episcopus probabiliter ex oblatione dare debebit.

De pœnitentibus, vt à presbyteris non reconciliantur, nisi præcipiente Episcopo.

CAPVT XI.

VT pœnitentibus secundum differentiam peccatorum Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur: & vt presbyter inconsulto Episcopo non reconciliet pœnitentem, nisi absentia Episcopi necessitate cogente. Cuiuscunq̄ autem pœnitentis publicum, & vulgatissimum crimen est, quod vniuersam Ecclesiam commouerit, ante abludam manus ei imponatur.

Ex Concilio Carthaginensi cap. 109

De eadem re.

CAPVT XII.

AVrelius Episcopus dixit: si quisquam in periculo fuerit constitutus: & se reconciliari diuinis altaribus petierit: si Episcopus absens fuerit, debet vtique presbyter consulere Episcopum, & sic periclitatè eius præcepto reconciliare, quam rem debemus salubri consilio roborare.

In concilio Carthaginensi. c. 70

De tempore remissionis pœnitentiæ.

CAPVT XIII.

DE pœnitentibus autem, qui, siue ex grauioribus commissis, siue ex leuioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interueniat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Cæterum de pondere æstimando delictorum sacerdotis est iudicare, vt attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus, atque lacrimas corrigentis, actum iubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. Sanè si quis ægritudinem incidit, atque vsque ad desperationem deuenierit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum, ne de hoc seculo absque

communione discedat.

NJSJ
m. 23
SIV
27

CAPVT XIV.

Ex Epist.
Papa Leo-
nis, ca. 10.

Horum causa iudicio reseruanda est: in cuius manu fuit, vt talium obitus vsque ad communionis remedium differatur. Nos autem, quibus uiuentibus non communicauimus, mortuis communicare non possumus.

De his, qui pro diuersis erratis penitentiam seruentius exegerunt.

CAPVT XV.

Ex Conci-
lio Laodi-
censi, ca. 11.

DE his, qui diuersis facinoribus peccauerunt, & perseuerantes in oratione, confessione, & penitentia, conuersionem a malis omnibus habere perfectam pro qualitate delicti, talibus penitentia tempus impensum propter clementiam, & bonitatem DEI communitio concedatur.

De Epistola S. Iacobi Apostoli, in qua pro infirmis orare precipitur, & ungeri oleo.

CAPVT XVI.

Innocentij
Papa ca. 8.

Iacobus Apostolus scripsit: Infirmatur quis in uobis, inducat presbyteros, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei saluabit infirmum, & suscitabit illum Dominus. Et, si in peccatis fuerit, remittentur ei. Quod non est indubium de fidelibus aegrotantibus accipi, vel intelligi debere. Qui sancto oleo perungi possunt, quod ab Episcopo confectum, non solum sacerdotibus, sed omnius utique Christianis in sua, aut suorum necessitate ungentum. Nam idcirco presbyteris dictum est, quia Episcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Caterum si Episcopus potest, aut dignum ducit a se uisandum, & benedicere, & tangere Chrismate sine cunctatione potest, cuius est ipsum Chrisma conficere. Nam penitentibus istud fieri non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi.

Explicit liber de ordine penitentium.

INCIPIT LIBER QVARTVS.
DE IVDICIO POENITENTIVM
laicorum.

Sane quia de liuore inuidia, & de ira & de libidine, nec non de auaritia, vt superius digestum est, oriuntur homicidia: rectè, vt arbitror, censuim⁹, de ipso vitio primum qualiter sacerdotali iudicio canonicè penitus sit corrigendum, ostendere. Ac deinde secundum ordinem vitiorum ita remedium subsequatur, quò facilius vnde cunq; pœnitens purgari voluerit, sine dilatione in singulis inueniatur.

CAP. LIB. IV.

- I. De homicidijs sponte commissis.
- II. De his, qui non sponte homicidium commiserunt.
- III. De his, qui partus suos ex fornicatione diuersis modis intromittunt.
- IV. De his, qui seruos suos extra iudicem necant.
- V. Si Domina per zelum ancillam occiderit.
- VI. De his, qui sibi quacunq; negligentia mortem inferunt. & de his qui pro suis sceleribus puniuntur.
- VII. De his, qui fornicantur irrationabiliter, id est, qui miscentur pecoribus, aut cum masculis polluantur.
- VIII. De his, qui in pecudes, vel in masculos, aut olim polluti sunt, aut hactenus hoc vitio tabescunt.
- IX. De his, qui adulteras habent vxores, vel si ipsi adulteri comprobantur.
- X. De his, qui vxores, atq; viros dimittunt, vt sic maneant.
- XI. Quod his, qui intercedente repudio, diuortium pertulerunt, aliisque se iunxerant nuptiis, adulteri esse monstrantur.
- XII. Qui vxorem habent, & simul concubinam.
- XIII. Si cuius vxor adulterium fecerit, aut vir in alienâ irruerit.
- XIV. De his, quæ duobus fratribus nupsit, vel qui duas sorores acceperunt vxores.
- XV. Quod

NJ SJJ
S IV
27

- XV. Quod non liceat alterius sponsam ad matrimonium iura
 sortiri.
 XVI. De raptoribus.
 XVII. De his, qui rapiunt puellas.
 XVIII. De desponsatis puellis, & ab aliis corruptis.
 XIX. De virginibus velatis, si deuiaverint.
 XX. De virginibus non velatis, si deuiaverint.
 XXI. De his, qui proximis se copulant, ut à communione Chri-
 sti separentur.
 XXII. Gregorius de incestis.
 XXIII. De his, qui diuinationes expetunt.
 XXIV. Quod non liceat Christianis obseruationes diuersas at-
 tendere.
 XXV. De auguriis.
 XXVI. De periurio.
 XXVII. De furto.
 XXVIII. De falsis testibus.
 XXIX. De discordantibus.
 XXX. De his, qui per odium ad pacem non reuertuntur.
 XXXI. De his, qui Sacramento se obligant, ne ad pacem redeant.
 XXXII. Quod usuram laici Christiani exigere non debent.

DE HOMICIDIIS SPONTE COMMISSIS.

CAPVT I.

Ex concil.
Ancyano
cap. 21.

Qui voluntariè homicidium fecerint, penitentia quidem iugiter se submittant: perfectionem verò circa vitæ exitum consequantur.

De his, qui non sponte homicidium commiserunt.

CAPVT II.

In eodem
concilio.
cap. 20.

DE homicidiis non sponte commissis, prior quidem definitio post

post septennem poenitentiam perfectionem consequi præcepit. Secunda verò quinquennii tempus explere.

De his, qui partus suos ex fornicatione diversis modis in'erimunt.

CAPVT III.

DE mulieribus, quæ partus suos necant, vel quæ agunt secum, vt vtero conceptus excutiant. Antiqua quidem definitio, vsque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia remouet. Humanius autem nunc definitio, vt eis decem annorum tempus secundum præfixos gradus poenitentia largiamur.

De his, qui seruos suos extra iudicem necant.

CAPVT IV.

SI quis seruum proprium sine conscientia iudicis occiderit, excommunicationem, vel poenitentiam biennii, reatum sanguinis emundabit.

Ex Concilio Agathensi cap. xxxv.

Si domina per zelum ancillam suam occiderit.

CAPVT V.

SI qua femina furore zeli accensa, flagellis verberauerit ancillam suam, ita vt infra diem tertium animam cruciatu effundat. Et quod incertum sit, voluntate, an casu occiderit. Si voluntate, post septem annos: si casu, per quinquennii tempora, ac legitime poenitentia à communione placuit abstineri. Quod si intra tempora constituta fuerit infirmata, accipiat communionem.

Ex Concilio Elibertino. ca. v.

De his, qui sibi quacumq; negligentia mortem inferunt: & de his, qui pro suis sceleribus puniuntur.

CAPVT VI.

Placuit, vt hi, qui sibi ipsis, aut per ferrum, aut per venenum, aut per precipitium, vel quolibet modo violentè inferunt mortem: nulla illis in oblatione commemoratio fiat: Neque cum Psalmis ad sepulcrum eorum cadauera deducantur. Multi etiam sibi per ignorantiam hoc vsurparunt. Similiter & de his placuit, qui pro suis sceleribus puniuntur.

Ex Concilio Bracarense cap. vi.

De Luxuria.

CAPVT VII.

De his qui fornicantur irrationabiliter, id est qui miscentur pecoribus, aut cum masculis polluantur.

Ll

De

MS. S. J. V.
S. IV.
27

Ex Concilio
Ancyrano.
cap. xv.

DE his, qui irrationabiliter versati sunt, siue versantur; quotquot ante vicessimum annum tale crimen commiserint, quinquaginta annis exactis in poenitentia, communionem mereantur orationum. Deinde quinquennio in hac communionem durantes, tunc demum oblationis sacramenta contingant. Discutiatur autem & vita eorum, qualis tempore poenitentiae extiterit: & ita misericordiam consequantur: Quod si inexplebiliter his haerere criminibus, ad agendam poenitentiam prolixius tempus infumant. Quotquot autem peracta viginti annorum aetate, uxores habentes, hoc peccato prolapsi sunt, viginti quinq; annis poenitentiam gerentes in communionem suscipiantur orationum. In qua, quinquennio perdurantes, tunc demum oblationis sacramenta percipiant. Quod si & uxores habentes, & transcendentes quinquagesimum annum aetatis, ita deliquerint, ad exitum vitae, communioris gratiam consequantur.

De his, qui in pecudes, vel in masculos, aut olim polluti sunt, aut haecenus hoc vitio tabescunt.

CAPVT VIII.

Ex Concilio
Ancyrano.
cap. xvi.

EOS, qui irrationabiliter vixerunt, & lepra incesti criminis alios polluerunt, praecipit sancta synodus inter eos orare, qui spiritu periclitantur immundo.

De his, qui adulteras habent uxores, vel, si ipsi adulteri comprobantur.

CAPVT IX.

Ex Concilio
Ancyrano.
cap. xviii.

SI cuius uxor adulterata fuerit, vel si ipse adulterium commiserit, septem annorum poenitentia oportet eum perfectionem consequi, secundum pristinos gradus.

De his, qui uxores, aut quae viros dimittunt, ut maneat sic.

CAPVT X.

Ex Concilio
Africanos
cap. lxxix.

PLacuit, ut secundum Euangelicam, & Apostolicam disciplinam, neq; dimissus ab uxore, neq; dimissa à marito, alteri coniungatur. Sed ita maneat, aut sibi met reconcilientur. Quod si contempserint, ad poenitentiam redigantur.

Quod hi, qui intercedente repudio diuortium pertulerunt, alij se iunxerunt nuptiis adulteri esse monstrantur.

CAPVT XI.

Qui

Q Vi verò vel vxore viuente, quamuis dissociatum videatur esse coniugium, ad aliam copulam festinarunt, neq; possunt adulteri non videri: in tantum, vt etiam hæ personæ, quibus tales coniuncti sunt, etiam ipsæ adulterium commississe videantur: secundum quod legimus in Euangelio: qui dimiserit vxorem suam, & duxerit aliam, mœchatur. Similiter, & qui dimissam duxerit, mœchatur. Et ideo omnes à communione fidelium abstinentos. De parentibus autem aut propinquis eorum, nihil tale statui potest, nisi in centores illiciti consortii fuisse detegantur.

In decretali Innocenti, Pap. cap. xxvi.

Qui vxorem habet, & simul concubinam.

CAPVT XII.

D Eo, qui vxorem habet, si concubinam habuerit, non communit. Caterum is, qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet, à communione non repellatur. Tantum aut vnus mulieris, aut vxoris, aut concubinæ, vt ei placuerit, sit coniunctione contentus. Alias verò viuens abiiciatur, donec definat, aut ad poenitentiam reuertatur.

Ex Concilio Toletano, cap. lxxxi.

Si cuius vxor adulterium fecerit, aut vir in alienam irruerit.

CAPVT XIII.

S i cuius vxor adulterium fecerit, aut vir in alienam irruerit, septem annos poenitentiam agat.

Ex Concilio Bracarcsi.

De his, quæ duobus fratribus nupsierint, vel qui duas sorores, vxores acceperint.

CAPVT XIV.

M ulier, si duobus fratribus nupsierit, abiiciatur vsque ad mortem. Veruntamen in exitum, propter misericordiam, si promiserit, & facta incolumis, huius coniunctionis vincla dissoluet, fructum poenitentia consequatur. Quod si defecerit mulier, aut vir in talibus nuptiis, difficilis erit poenitentia in vita permanenti.

Quod non liceat alterius sponsam ad matrimonii iura sortiri.

CAPVT XV.

D E coniugali autem velatione requisisti, si desponsatam alii puellam, alter in matrimoniu possit accipere. hoc, ne fiat, modis omnibus inhibemus. q. a illa benedictio, quam nupturae sacerdos imponit,

Ex Epistola Papæ Siricii ad Hieronymu Tarraconensem Episcopum apud cap. xv.

Handwritten notes in the right margin: "XIII", "SIV", "27".

apud fideles cuiusdam sacrilegii instar est, si vlla transgressione violatur.

De raptoribus.

CAPVT XVI.

*Ex Epist.
Papæ Sym-
machi.*

Raptores igitur viduarum, vel virginum, ob immanitatem tanti facinoris, detestamur illos vehementius persequendo, qui sacras virgines, vel volentes, vel inuitas in matrimonio suo sociare tentauerint. quos, p[ro] tam nefandissimi criminis atrocitate suspendi precipim[us].

De his, qui rapiunt puellas.

CAPVT XVII.

*Ex Concilio
Chalcedo-
nensi,
cap. xxvii.*

Eos, qui rapiunt mulieres, sub nomine simul habitandi cooperantes, aut coniuuantes raptoribus, decreuit sancta Synodus, vt si quidem Clerici sint, decidant gradu proprio; si verò Laici, anathematizentur.

De desponsatis puellis, & ab aliis corruptis.

CAPVT XVIII.

Desponsatas puellas, & post, ab aliis corruptas, placuit erui, & eis reddi, quibus antea fuerant desponsatae, etiam si eis à raptoribus vis illata constiterit.

De virginibus velatis, si deuiauerint.

CAPVT XIX.

*Innocentii
Papæ.
cap. xlvii.*

Item, quæ Christo spiritualiter nubunt, & à sacerdote velantur, si postea vel publicè nupserint, vel se clanculo corruerint, non eas admittendas esse ad agendam poenitentiam, nisi is, cui se iunxerat, de mundo recesserit. Si enim de hominibus hæc ratio custoditur, vt, quacunq; viuento viro, alteri nupserit, habeatur adultera: nec ei, agenda poenitentia licentia concedatur, nisi vnus ex eis fuerit defunctus. quæto magis de illa tenenda est: quæ antè immortali se sponso coniunxerat, & postea ad humanas nuptias transmigravit.

De virginibus non velatis, si deuiauerint.

CAPVT XX.

*In eodem
Concilio
cap. xx.*

Hæ verò, quæ necdum facto velamine testæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerunt permanere, licet velatæ non fuerint, si fortè nupserint. His aliquanto tempore poenitentia est; quia sponsio eius à Domino tenebatur.

De

De his, qui proximis se copulant, ut à communione

Christi separentur.

CAPVT XXI.

Nam & hæc salubriter præcauēda sancimus, ne quis fidelium pro-
pinquam sanguinis sui, vsquequo ad finitatis lineamenta gene-
ris successione cognoscat, in matrimonio sibi desideret copulari. Quo-
niam scriptum est; Omnis homo ad proximam sanguinis sui non ac-
cedat, ut releuet turpitudinem eius. Et iterum: Anima, quæ fecerit
quippiam ex istis, peribit de medio populi sui. Sanè quibus coniunctio
illicita interdicitur, habebunt ineundi melioris coniugii libertatem.

In Concilio
Tolerano.

S. Gregorius de incestu.

CAPVT XXII.

Si quis monacham, quam Dei ancillam appellant, in coniugio du-
xerit, anathema sit.

Si quis commatrē spiritalem duxerit in coniugio, anathema sit.

Si quis fratris uxorem duxerit in coniugio, anathema sit.

Si quis neptem duxerit in coniugio, anathema sit.

Si quis nouercam, aut nurum suam duxerit in coniugio, ana-
thema sit.

Si quis de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxe-
rit in coniugio, anathema sit.

Si quis viduam furatus fuerit in uxorem, vel consentientibus
ei, anathema sit.

Si quis virginem, nisi desponsauerit, furatus fuerit in uxorem,
vel consentientibus ei, anathema sit.

Si quis ariolis, aruspibus, vel incantatoribus obseruauerit, aut
phylacteria vsus fuerit, anathema sit.

De multinubis.

CAPVT XXIII.

De his, qui in plurimas nuptias inciderūt, & tempus quidem præ-
finitum, manifestum est, sed conuersatio eorum, & fides, & tem-
pus, adbreuiat.

Ex Concilio
Neocæsari-
ensi.
Cap. iii.

De questionibus coniugiorum.

CAPVT XXIV.

Qui in matrimonio sunt, tribus noctibus ac diebus abstineant
se à coniunctione, antequam communicent.

Ll 3

Vir

Handwritten notes in the right margin: "XIII", "S IV", "27".

Vir abstineat se ab vxore sua quadraginta diebus ante Pascha in octauas Pascha. Inde ait Apostolus, vt vacetis orationi. Mulier tres menses debet se abstinere a viro suo, quando concipit ante partum. Et post, tempore purgationis, hoc est, xl. diebus & noctibus, siue masculinum, siue feminam genuerit.

De Sacrilegio.
CAPVT XXV.

De his, qui diuinationes expetunt.

Ex Concilio Ancyrano. cap. xxiii.

Qui diuinationes expetunt, aut more gentilium subsequuntur, aut domos suas huiusmodi homines introducunt exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi causa, sub regula quinquenni iaceant secundum gradus poenitentiae definitos.

Quod non liceat Christianis obseruationes diuersas attendere.

CAPVT XXVI.

Ex Concilio Bracarensi.

Non liceat Christianis traditiones gentilium obseruare, vel colere elementa, aut Lunae, aut stellarum cursum, aut inanem signorum fallacia pro domo facienda, vel ob segetes, vel arbores plantandas, vel coniugia facienda. Scriptum est enim: Omnia, quaecunque facitis, in verbo, aut opere, in nomine Domini nostri IESV Christi facite, gratias agentes DEO.

In eodem.

Non liceat in collectione herbarum, quae medicinales sunt, aliquas obseruationes, vel incantationes attendere: nisi tantum, cum symbolo diuino, & oratione dominica, vt DEVS, & Dominus honoretur.

Item.

Non liceat mulieres Christianas vanitatem in suis lanificiis obseruare: sed Dominum inuocent adiutorem, qui eis sapientiam texendi donauit.

In eodem.

CAPVT XXVII.

De auguriis.

Auguriis, vel incantationibus seruientem a conuentu Ecclesiae separandum.

De periuriis.

CAPVT XXVIII.

Quicumque vero sciens periurium perpetraverit, annos septem se poenitentiae subdat: & ita deinceps ad communionem reuertatur.

De

Defurto.

CAPVT XXIX.

QVi verò cupiditate captus furtum fecerit, quod abstulit, reddat, & annis quinque penitentiam agat.

De falsis testibus.

CAPVT XXX.

FAllos testes à communione ecclesiastica submouendos, nisi penitentia satisfactione crimina admissa diluerint.

De discordantibus.

CAPVT XXXI.

OBlationes dissidentium fratrum neq; in sacratio, neq; in gazophylacio recipiantur.

Ex Concilio Carthago.

De his, qui per odium ad pacem non vertuntur.

CAPVT XXXII.

PLacuit etiam, vt, sicut plerunque fit, vt qui cum odio, aut longinquitate inter se discesserint, & ad pacem reuocari diuturna intentione nequieverint, de Ecclesie cœtu iustissime excommunicatione pellantur.

Ex Concilio Agathensi.

De his, qui sacramento se obligant, ne ad pacem redeant.

CAPVT XXXIII.

QVi sacramento se obligauerint, vt litigans in quolibet ad pacem nullo modo redeat: pro periurio vnum annum à communione corporis & sanguinis Domini segegetur. Reatum suum elemosynis, & fletibus, quantis potuerit ieiuniis absoluat. ad caritatem verò qua operit multitudinem peccatorum, celeriter venire festinet.

Ex Concilio Ilerdensi. m. s. Obederdensi.

Quod usuram Laici Christiani exigere non debeant.

CAPVT XXXIV.

Nehoc quoque prætereundum duximus: quosdam lucri turpis cupiditate captos usurariam exercere pecuniam, & scœnore velleditefcere. Quod non dicam in eos, qui sunt in clericali officio, constitutos, sed & in laicos cadere Christianos se dici cupiunt, condolemus. Quod vindicari acrius in eos, qui fuerint computandi, decernimus: vt omnis peccandi opportunitas adimatur.

Ex Epistola Leonis Papae.

Huc

MS. S. J. V.
S. IV.
27

Hucusque de criminibus laicorum: quemadmodum in canonicis continetur, collectum est. Nunc vero ad iudicia clericorum est transeundum.

Explicit Libellus de penitentia Laicorum feliciter.

INCIPIUNT REGVLÆ DE MINISTRIS Ecclesiæ, si deuaerint, canonicè prolata. Capitula LIBRI QVINTI.

- I. De Presbyteris qui uxores acceperunt, vel fornicati sunt.
- II. De Diaconibus similiter.
- III. De his, qui ad Presbyterium promouentur, & ante ordinationem peccatorum sibi consci sunt.
- IV. De canone Apostolorum.
- V. De diuersis ordinibus ab uxoribus abstinendis.
- VI. Quod Sacerdotes, & Leuitæ cum mulieribus coire nõ debeant.
- VII. De incontinentia Sacerdotum, vel Leuitarum.
- VIII. De subintroductis mulieribus.
- IX. De Clericis vsuras accipientibus.
- X. Vt nullus Presbyter, & Diaconus conductor existat, & vt Cleri abstineant se ab vsuris.
- XI. Vt Clerici, vel Continentes, ad Virgines, & viduas ne accedant.
- XII. De Clericis, vel Monachis non manentibus in suo proposito.
- XIII. De Monachis & Virginibus propositum non seruansibus.
- XIV. Vt ad sacrarium mulieres non introeant.
- XV. De adem re.
- XVI. Quod nulli Sacerdoti canones liceat ignorare.
- XVII. De pollutionibus interrogatio Augustini, & responsio Gregorii.
- XVIII. Quod nihil profie Sacerdoti, etiam si benè viuat si malè uiuentibus tacendo non contradicit.
- XIX.

XIX. Luctuosa descriptio carnaliter inuentium Sacerdotum.

De Presbyteris, qui uxores acceperunt, vel fornicati sunt.

CAPVT I.

PRESBYTER, si uxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si vero fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit, amplius pelli debet, & ad poenitentiam redigi.

Ex Concilio Casar,

De Diaconibus similiter.

CAPVT II.

Simili modo etiam Diaconus, si eodem peccato succubuerit, ab ordine ministerii subtrahatur.

In eodem Concilio;

De his, qui ad Presbyterium promouentur, & ante ordinationem, peccatorum sibi sunt conscii.

CAPVT III.

Presbyter, si occupatus corporali peccato, & confessus fuerit de se, quod ante ordinationem deliquerit, oblata non consecret, manens in reliquis officiis propter studium bonum. Quod si de se non fuerit ipse confessus, & argui manifeste nequiuert, potestati sui iudicii relinquatur.

In eodem Concilio.

De Canone Apostolorum.

CAPVT IV.

Presbyter, aut Diaconus, qui in fornicatione, aut periurio, aut furto, aut homicidio captus est, deponatur. Non tamen communione priuetur: Dicit enim Scriptura: Non iudicabit Dominus bis in id ipsum.

De diuersis ordinibus ab vxoribus abstinendis.

CAPVT V.

Sacerdotes DEI, & Diaconi, vel qui Sacramenta contrectant pudicitiae custodes ab vxoribus se abtineant.

Ex Concilio Carthaginiensi, iii.

Quod Sacerdotes & Leuitae cum mulieribus coire non debeant.

CAPVT VI.

Præterea, quod dignum, & pudicum, & honestum est, tenere Ecclesiam

In decreta li Pap. Insuper, c. xvi

Handwritten notes in the right margin: "XIII. S. J. J. S. IV. 27"

fiæ omnimodo debent, vt Sacerdotes, & Leuitæ cum mulieribus non
coãant. quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scri-
ptum est enim: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum Dominus
Deus vester.

De incontinentia Sacerdotum, vel Leuitarum.

CAPVT VII.

Innocentii
Papæ, cap.
xxi.

DE Presbyteris, & Diaconibus diuinarum legum est disciplina, vt
incontinentes in officiis talibus positi, omni honore ecclesiasti-
co priuarentur: nec admittantur ad tale ministerium, quod sola conti-
nencia oportet impleri.

De subintroductis mulieribus.

CAPVT VIII.

Ex Concil.
Nicæno,
cap. iii.

Interdicit per omnia magna Synodus, non Episcopo, non Presby-
tero, non Diacono, non alicui omnino, qui in clero est, licere sub-
introductam habere mulierem.

De Clericis vsuras accipientibus.

CAPVT IX.

In eodem
Concilio,
cap. xvii.

Quoniam multi sub regula constituti, auaritiam, & turpia lucra
sectantur: oblitique diuinæ Scripturæ dicentis; Qui pecuniam
suam non dedit ad vsuram: mutuum dantes, centesimos exigunt: in-
stè censuit sancta, & magna Synodus: vt, si quis inuentus fuerit post
hanc definitionem vsuras accipiens, aut ex inuentione aliqua, vel
quolibet modo negotium transigens: aut hemiola, id est, se septupla exi-
gens, vel aliquid tale profus excogitans turpis lucri gratia, deiciatur à
clero, & alienus existat à regula.

*Vt nullus Presbyter & Diaconus conductor existat, &
Clerici abstineant se ab vsuris.*

CAPVT X.

Ex Concilio
Carthagi-
nens. ca. xvi.

Presbyteri & Diaconi non sint conductores, aut procuratores,
neque vilo turpi negotio, & inhonesto, victum quærant. quia re-
spicere debent, scriptum esse: Nullus militans Deo, implicat se nego-
tiis secularibus. Si quis commodauerit pecuniam, pecuniam accipiat,
si speciem, eandem speciem, quantum dederat, accipiat.

*Vt Clerici, vel continentēs, ad virgines, vel viduas
non accedant.*

CAPVT XI.

Cle-

Clerici, vel continentis, ad virgines vel viduas non accedant, nisi ex iussu, vel permisso Episcoporum non accedant. *Ex Concil. Afric. an. cap. v.*

De Clericis vel Monachis non manentibus in suo proposito.

CAPVT XII.

Qui semel in Clero deputati sunt, aut Monachorum vitam experierunt, statuimus neque ad militiam, neque ad dignitatem aliquam venire mundanam, aut hoc tentantes, & non agentes penitentiam, quo minus redeant ad hoc, quod propter DEVM primitus elegerunt, anathematizantur. *Ex Concil. Chalced. ec. ca. viii.*

De Monachis vel Virginibus propositum non seruantibus.

CAPVT XIII.

Virginem, quæ se se Domino consecrauit, similiter & Monachum, non licere nuptialia iura contrahere. quod si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur. Consistentibus autem decreuimus, vt habeat auctoritatem eiusdem loci Episcopus, misericordiam, humanitatemque largiri. *In Concil. Chalced. cap. xv.*

Vt ad sacra rariū mulieres non introeant.

CAPVT XIV.

Quod non oporteat mulieres ingredi ad altare. *Ex Concil. Laodic. cap. xli v.*

Quod nefas sit feminas sacris altaribus ministrare vel aliquid ex his, quæ virorum sunt officii deputata præsumere.

CAPVT XV.

Nihilominus impatienter audiimus, tantum diuinarum rerum subesse despectum, vt feminæ sacris altaribus ministrare firmetur, cunctaque non nisi virorum famulatu deputata sexum, cui non competit, exhibere. nisi quod omnium delictorum, quæ sigillatim perstrinximus, noxiorum reatus omnis, & crimen eos respicit Sacerdotes, qui vel ista committunt, vel committentes minime publicando, prauis excessibus se fauere significant. *Ex Epistola Papæ Gelasii. cap. xxvi.*

Quod nulli Sacerdoti Canones liceat ignorare.

CAPVT XVI.

Nulli Sacerdotum suos liceat Canones ignorare, nec quidquam facere quod Patrum possit regulis obuiare. *Celestini Pap. c. xvii.*

Mm 2 De

MS. S. J. V. 27

CAPVT XVII.

Interro-
gatio Augu-
stini.

SI post illusionem, quæ per somnium solet accidere, vel corpus Do-
mini quislibet accipere valeat, vel, si sacerdos sit, sacra mysteria ce-
lebrare.

Responso Gregorii.

ET quidem hunc, testamentum veteris legis, sicut in superiori ca-
pitulo iam diximus, pollutum dicit, nisi lotum aqua. Ei vsque ad
vesperum intrare Ecclesiam non conceditur. quod tamen aliter po-
pulus spiritalis intelligens, sub eodem intellectu accipiet, quo præfati
sumus. quia, quasi per somnium illudatur, qui tentatus immunditia
veris imaginibus in cogitatione inquinatur. sed lauandus est aqua, ut
culpas cogitationis lacrimis abluat. Et nisi prius ignis tentationis
recesserit, eum se quasi vsque ad vesperum cognoscat. Sed est in eā-
dem illusionem necessaria valde discretio, quæ subtiliter pensari debe-
at, ex qua re accidat menti dormientis. Aliquando enim ex crapula;
aliquando ex naturæ superfluitate, vel infirmitate; aliquando ex cogi-
tatione contingit. Et quidem si ex naturæ superfluitate, vel infirmi-
tate euenerit, omninò hæc illusio non est timenda. quia hanc animus
nesciens pertulisse magis dolendus est, quam fecisse. Cum verò vl-
tra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis rapitur, atque id-
circo humorum receptacula grauantur; habet exinde animus ali-
quem reatum, non tamen vsque ad prohibitionem percipiendi sacri
mysterii, vel missarum solemnia celebrandi, cum fortassè aut festus
dies exigit, aut exhiberi mysterium pro eo, quod Sacerdos alius in
loco deest, ipsa necessitas compellit. Nam si adsunt alii, qui implere
* ministerium valeant, illusio per crapulam facta, à perceptione sa-
* cri mysterii prohibere non debet, sed ab immolatione sacri myste-
rii abstinere, ut arbitror, humiliter debet, si tamen dormientis men-
tem turpis imaginatio non concusserit. Nam sunt, quibus ita ple-
runaque illusio nascitur, ut eorum animus etiam in somno corporis
positus, turpibus imaginationibus non feedetur. Quia in re vnum
* m. s. vel. ibi ostenditur, quod ipsa mens rea non tunc sit, sed suo iudicio libe-
ra, cum se ex dormienti corpore nihil meminit vidisse, tamen in vi-
giliis corporis meminit in ingluuiem cecidisse. Sin verò ex turpi
cogi-

* vulg. ed.
mysteriū.

* m. s. vel.

cogitatione vigilantis oritur illusio in mente dormientis, patet animo reatus suus. Videt enim à qua radice inquinatio illa processerit. quia quod cogitavit sciens, hoc pertulit nesciens. Sed pensandum est, ipsa cogitatio vtrum in suggestione, an in delectatione, vel quod maius, in peccati consensu ceciderit. Tribus enim modis impletur omne peccatum, videlicet suggestione, delectatione, consensu. Suggestio quippe fit per diabolum. Delectatio, per carnem. Consensus, per spiritum. quia & primam culpam serpens suggestit. Eua, velut caro delectata est. Adam verò velut spiritus consensus. Et necessaria est magna discretio inter suggestionem, atque delectationem: inter delectationem, atque consensum, iudicem sui præsidere animum. Cum enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatum omnimodo perpetratum non est. Cum verò delectari caro cœperit, tunc peccatum incipit nasci. Si autem etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici.

In suggestione igitur peccati semen est; in delectatione, fit nutrimentum; in consensu perfectio. Et sæpe contingit, vt hoc, quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectatione trahat, nec tamen anima eidem delectationi consentiat. Et cum caro delectari sine animo nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, vt ei ex ratione contradicat, ne consentiat, & tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Vnde & ille cœlestis exercitus præcipuus miles gemit, dicens: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Si autem captiuus erat, minime pugnabat, sed & pugnabat. Quapropter & captiuus erat, & pugnabat: Igitur legi mentis, lex, quæ in membris est, repugnabat, si autem pugnabat, captiuus non erat. Ecce itaque est homo, captiuus liber. Liber ex iustitia, quam diligit; captiuus ex delectatione, quam portat inuitus. Amen.

Rom. 8.

*vulg. minime pugnabat. quapropter & captiuus erat, & captiuus non erat, sed pugnabat.

Quod nihil profit Sacerdoti, etiam si bene viuat, si male viuentem tacendo non corrigit.

CAPVT XVIII

Mm 3

Quod

MS. S. J. V. 27

Prosper.
1. Pet. 5.
Est cap. 20.
lib. 1. de vi-
ta contēpl.
Prosperi.

Quod verò dicit Apostolus, ut nos formam debeamus exhibere fidelibus, quid valebit, si is, cui vel hortandi bonos, vel castigandi malos cura commissa est; benè viuendo se imitandum bonis exhibeat, & malos tacendo non corrigat? Ad hoc enim, nisi me fallit opinio, sanctè viuendum est Sacerdoti, nā dicta sua repugnantibus factis euacuet: si quod prædicat fieri debere, non faciat: aut si quod non facit, prædicare præsumpsit, nihil apud eos, qui eius vitam nouere, proficiat. Quia ad hoc est Ecclesiæ DEI præpositus, ut non solum benè viuendo alios exemplo suæ conuersationis instituat, sed etiam fiducialiter prædicando, singulis ante oculos peccata sua constituat. quæ pœna maneat duos; quæ gloria obedientes ostendat. Nullus salutem desperando contemnat: animas emendari nolentium plangat, imitatus Apostolum, qui ait: Ut luceam multos ex his, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam. Et iterum: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vrer? Quapropter sciens, quod si quibuslibet diuitibus, ac potentibus malè viuentibus pareat, aut foueat eos, perdat simul, & pereat. Et sanctè debet viuere propter exemplum: & docere, propter suæ administrationis officium: certus, quod ei nihil sua iniustitia suffragetur, de cuius manu anima pereuntis exigitur. quando quicumque alius perierit, quem nulla docendi necessitas manet, solus pœnas sui sceleris dabit. Ille autem, cui dispensatio verbi commissa est, etiam si sanctè uiuat, & tamen perditè viuentes arguere aut erubescat, aut metuat: cum omnibus, qui eo tacente perierunt, perit. Et quid ei proderit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato? Mentior, nisi hoc Dominus per Ezechielem Prophetam, sub cuiusdam terroris denuntiatione loquitur, dicens ad eum: Et tu, fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel. Nec hoc transeunter debemus audire, quod Sacerdotem speculatorem appellat. Ut, sicut speculatoris est de loco editiori prospicere, & plus omnibus contemplari. Ita Sacerdos debet esse propositus sublimitate celsior cunctis, ac maioris scientiæ habere gratiam, qua possit sub se viuentes instruere. Videamus iam, quod diuinus sermo continet. Audies, inquit, ex ore meo sermonem, & annuntiabis eis ex me: ut hoc dicat Sacerdos, quod ex diuina lectione didicerit, quod illi DEVS inspirauerit; non, quod præsumptione humani sensus inuenerit. Annuntiabis eis, inquit, ex me: ex me,

NON

non ex te. Mea verba loqueris: non est, quod ex eis, tanquam Deus inferis. Ex me, inquit, eis annuntia. Sed iam quid annuntiet, audiamus. Si me dicente ad impium, Impie morieris, non fueris loquutus, vt se custodiat impius à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem verò eius de manu tua requiram. quid potuit expressius? quid apertius potest dici? Si impio, inquit, loquutus non fueris, vt se ab impietate custodiat, & ille perierit, sanguinem eius de manu tua requiram. Hoc est dicere: Si ei peccata sua non annuntiaueris, si cum uon argueris, vt ab impietate sua conuertatur, & uiuat; & te, qui non increpasti, & ipsum, qui te tacente peccauit, flammis perennibus perdam. Quis rogo tam facis peccatis? quis tam ferreus erit, quem sententia ista non terreat? quis tam alienus à fide, qui sententia ista non credat? *

* hucusque
ex Profr.

Luctuosa descriptio carnaliter uiuentium
Sacerdotum.

CAPVT XIX.

Sed nos presentibus delectati, dum in hac vita commoda nostra, & honores inquirimus, non vt meliores, sed vt ditiores; non vt sanctiores, sed vt honoratiores simus ceteris festinamus. Nec gregem Domini, qui nobis pascendus, tuendusque commissus est; sed nostras voluntates, dominationem, diuitias, & cætera blandimenta carnaliter cogitamus. Pastores dici volumus, nec tamen esse contendimus. Officii nostri vitamus laborem: appetimus dignitatem; immundorum spirituum feras à grege dilacerando non pellimus; & quod eis remanserit, ipsi consumimus, quando peccantes, diuites, vel potentes non solum non arguimus, sed etiam veneramur: ne nobis aut munera solita offensi non dirigant, aut obsequia desiderata subducant. ac sic muneribus eorum, & obsequiis capti, imò per hæc, illis addicti, loqui eis de peccato suo, aut de futuro iudicio formidamus: & idem minaciter superbiam nostram diuinus sermo contundit: sed noster auditus nihil, vnde proficiamus, admittit. quia presentis vitæ capti dulcedine, quæ pœna negligentiam nostram maneat in æternum, nolumus cogitare. In Pastores ergo, ista dicuntur; de quorum nobis inani appellatione blandimur. Hæc dicit Dominus Deus; Vt Pastores Israël, qui pascebant semetipsos, Nonne greges pascuntur à Pastoribus? lac comedebatis, & lanis operiebamini. quod

Profr.
Ex cap. 22.
lib. 1. ibid.

Ezech. 34.

M J S J U
S I V
27

quod crassum erat, occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non solidastis: & quod aegrotum, non sanastis. quod fractum, non alligastis; & quod abiectum, non reduxistis: quod perierat, non reduxistis, non quaesistis, sed cum auctoritate imperabatis eis, & cum potentia: & dispersa sunt oves meae. quod non esset pastor. Et facta sunt in deuorationem omnium bestiarum agri. Et paulo post: Propterea Pastores, audite verbum Domini. Vno ego dicit Dominus DEVS. Pro eo, quod facti sunt greges mei in rapinam, & oves meae in deuorationem omnium bestiarum agri, eod quod non esset Pastor. Neque enim quaesierunt Pastores gregem meum: sed pascebant Pastores semetipsos: & gregem meum non pascebant. Propterea Pastores audite verbum Domini. Haec dicit Dominus DEVS: Ecce ego ipse super Pastores, requiram gregem meum de manu eorum. & cessare eos faciam, ut ultra non pascant gregem: nec pascant amplius Pastores semetipsos. Quis ad haec non intremiscat? Quis ista sine intolerabili metu futurae examinationis accipiat? nisi qui, aut non intelligit, aut futura non credit. sed omnia, quae DEVS obseruare voluit, tam aperte potuit, & ita sui nominis auctoritate firmavit, ut ea facilius, quod dictu quoque nefas est, contemnamus, quam nos intelligere, vel non credere. Iam aperta, & diuina fingamus, quando audimus, Haec dicit Dominus. Quis futurum esse non credat, quod dicit DEVS, nisi qui DEVS non credit? quod autem dicit: Vae Pastoribus, istud, vae, pro maledicto poni, & Pastorum nomine, nos significare, quis non intelligat, nisi qui futurum non cogitat? Greges Domini pascentes Pastores facti suscipimus, & nos ipsi pascimur. quando non gregum utilitati prospicimus, sed quid foueat, & augeat nostras voluptates attendimus. Lac, & lanas ouium Christi oblationibus quotidianis, ac decimis fidelium gaudentes accipimus, & curam pascentorum gregum, ac reficiendorum, a quibus peruerso ordine volumus pasci, deponimus. Non sanamus spiritali consilio peccatis infirmum. Non sacerdotali ope consolidamus, aut reficimus, diuersis tribulationibus fractum. Non ad viam salutis reuocamus erroneum. Non requirimus sollicitudine pastoralis veniae desperatione iam perditum. Ad hoc tantum potentes effecti, ut nobis in subiectos dominationem tyrannicam vindicemus, non ut afflictos contra violentiam potentum, qui in eos ferarum more saeuunt, defendamus. Inde est, quod tam a potentibus huius mundi, quam a nobis

nobis, quod peius est, nonnulli grauius fatigati depereunt, quos se de manu nostra Dominus requisiturum terribiliter comminatur dicens: Requiram oues meas de manu pastorum, & cessare eos faciam, ut ultra non pascant. quod, quid est aliud, quam pastores, qui semetipsos, non greges meos pascunt, sublimitate suæ dignitatis exspoliam, & inter reprobos, quia honorem suum noluerunt custodire, proiciam? Horum, & his similitum consideratione perterritus, timor, & tremor uenerunt super me, & contexerunt me tenebræ. Et dixi: quis dabit mihi pennas sicut columbæ? & volabo, & requiescam. Et hoc est totum, quod imperitiæ meæ, ac futuri finis recordatus ingemui, & volui sarcina episcopatus mei deposita elongare fugiens, & manere in solitudine, & ibi expectare Deum, qui saluum me faceret, & à pusillanimitate mea, & ab ipsa intolerabilium mihi solitudinum tempestate.

Psalm. 54

*Hucusq; en
Prosp.*

Explicit liber quintus feliciter.

Nn

Poeni-

*N J S J J
S I V
27*

